

СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА УПРАВЛІННЯ
Кафедра економіки, безпеки та інноваційної діяльності підприємства

Алла Лялюк

Економіка та організація біржової діяльності
Методичні вказівки до виконання практичних робіт

Луцьк - 2019

УДК 339.138 (075.8)

Л-97

Рекомендовано до друку науково-методичною радою Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (протокол №__ від _____ 2019 р.)

Рецензенти: *Загоруйко В. Л.* – к.е.н., доц. кафедри маркетингу Луцького національного технічного університету

Полінкевич О. М. – д.е.н., проф., завідувач кафедри економіки, безпеки та інноваційної діяльності підприємства Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Лялюк А. М

Л-97 Економіка та організація біржової діяльності: методичні вказівки до виконання практичних робіт / Алла Миколаївна Лялюк. – Луцьк : Вид-во КП ІА «Волиньенергософт», 2019. –97 с.

Методичні вказівки до практичних робіт містять перелік питань, типові задачі для розгляду на практичних заняттях, список літератури

Рекомендовано студентам 1 (на базі молодшого спеціаліста) та 3 курсів галузі знань 07 «Управління та адміністрування», спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність», освітньої програми «Економіка підприємства»

УДК 339.138 (075.8)

©Лялюк А. М., 2019

© Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, 2019

ЗМІСТ

Передмова.....	4
Структура навчальної дисципліни.....	5
<i>Змістовий модуль 1.</i>	
Практичне заняття № 1. Ознайомлення з особливостями біржі як однієї з форм оптової торгівлі (2 год).....	6
Практичне заняття № 2 Ознайомлення з діяльністю Чикагської товарної біржі (2 год).....	7
Практичне заняття № 3 Біржові операції з реальним товаром (2 год).....	10
Практичне заняття № 4 Вивчення особливостей форвардних угод (2 год).....	16
Практичне заняття № 5 Порядок укладання та виконання ф'ючерських контрактів (2 год).....	21
Практичне заняття № 6 Ознайомлення з видами графіків в технічному аналізі (4 год).....	31
Практичне заняття № 7 Семінар «Ознайомлення із Законом України «Про товарну біржу» (2 год).....	42
Практичне заняття № 8 Розрахунок та аналіз індексів товарної біржі (2 год).....	43
Практичне заняття № 9 Аналіз стану розвитку бірж в Україні (2 год).....	45
<i>Змістовий модуль 2.</i>	
Практичне заняття № 10 Семінар «Правове регулювання брокерської діяльності» (2 год).....	45
Практичне заняття № 11 Дослідження технології проведення біржового торгу (2 год).....	57
Практичне заняття № 12 Відпрацювання навиків біржової мови жестів та жаргону (2 год).....	61
Практичне заняття № 13 Здійснення хеджевих операцій (2 год).....	67
Практичне заняття № 14 Опціонні угоди на біржовому ринку (2 год).....	75
Практичне заняття № 15 Ділова гра «Брокерська фірма та її місце на біржі» (4 год).....	83
Практичне заняття № 16 Семінар «Загальна характеристика ринку цінних паперів Первинне розміщення та обіг цінних паперів» (2 год).....	93
Практичне заняття № 17 Ознайомлення з діяльністю Товарної біржі «Універсальна – Полісся» (4 год).....	94
Рекомендована література.....	95
Нормативно-правові акти.....	95
Основна.....	96
Додаткова.....	98

Передмова

Метою дисципліни «Економіка та організація біржової діяльності» є формування системи теоретичних знань, прикладних вмінь та навичок щодо формування у студентів наукового світогляду і глибоких знань з теоретичних аспектів функціонування товарної біржі, набуття вмінь і навичок організації і технології біржової торгівлі.

Професійна компетентність, яка отримується студентами після вивчення навчальної дисципліни: здатність до аналізу ціноутворення на ф'ючерських ринках; вміння володіти методикою організації біржових торгів; здатність володіти порядком укладання та виконання ф'ючерських контрактів; використовувати навички у клірингу та системі розрахунків за біржовими угодами; вміння на основі системи критеріїв аналізувати особливості функціонування ф'ючерських ринків; вміння вибирати та обґрунтовувати основні стратегії з товарними опціонами та давати пропозиції до організації процедури поставки за ф'ючерськими контрактами.

Мета даного навчального видання – допомогти студенту відпрацювати навички, необхідні у процесі організації біржової діяльності в умовах ринкової економіки.

Методичні вказівки містить програму курсу, завдання для відпрацювання практичних навиків та перелік рекомендованої літератури.

Після опрацювання практичних занять, які підготувала Лялюк А. М. студенти зможуть визначати особливості біржі як однієї з форм оптової торгівлі, укладати форвардні угоди; здійснювати біржові операції з реальним товаром; укладати та виконувати ф'ючерські контракти; розраховувати та аналізувати індекси товарної біржі; аналізувати стан розвитку бірж в Україні і світі; володіти технологією проведення біржового торгу; володіти навичками біржової мови жестів та жаргону; виконувати опціонні угоди на біржовому ринку; здійснювати хеджеві операції.

Структура навчальної дисципліни

Назва змістовних модулів і тем	Кількість годин				
	Усього	лекції	Практик-ні аняття	самос-тійна робота	консуль-тації
Змістовий модуль 1. Економічні аспекти функціонування біржової діяльності-					
Тема 1. Суть біржі та її економічна природа	17	4	4	8	1
Тема 2. Біржовий товар	17	4	4	8	1
Тема 3. Функціонування ф'ючерсних ринків	19	4	4	9	2
Тема 4. Ціноутворення на ф'ючерсних ринках	18	4	4	9	1
Тема 5 Особливості регулювання біржової діяльності	19	4	4	9	2
Разом за змістовним модулем 1	90	20	20	43	7
Змістовий модуль 2. Організація і технологія біржової діяльності					
Тема 6. Учасники біржових операцій	18	4	4	9	1
Тема 7. Організація біржових торгів	18	4	4	9	1
Тема 8. Кліринг та система розрахунків за біржовими угодами	18	4	4	9	1
Тема 9. Хеджування цінових та курсових ризиків за допомогою ф'ючерсної торгівлі	18	4	4	9	1
Тема 10. Фондовий ринок та фондова біржа	20	6	4	9	1
Разом за змістовним модулем 2	90	22	20	43	5
Усього годин	180	42	40	86	12

Практичне заняття № 1 Ознайомлення з особливостями біржі як однієї з форм оптової торгівлі

Завдання 1. Здійснити порівняльну характеристику різних форм оптової торгівлі

Таблиця 1

Порівняльні характеристики форм оптової торгівлі

Форма оптової торгівлі	Локальний ринок (базар)	Ярмарок	Аукціон	Біржа
1. Наявність постійного місця для торгівлі	□	□	□	□
2. Режим роботи	Не регламентується	Сезонний	Не регламентується	Не регламентується
3. Наявність правил торгівлі, що затверджуються	-	-	-	+
4. Наявність товару під час укладання угоди	Присутній	Присутній	Присутній	Відсутній
5. Розмір партії товару, що продається	Не регламентується	Не регламентується	Не регламентується	Кратний біржовій одиниці
6. Характер торгів	Поодинокий	Поодинокий, публічний	Публічний, гласний	Публічний, гласний
7. Учасники торгів	Найчастіше: покупець є споживачем	Покупець є посередником	Покупець є посередником	Біржові посередники

Завдання 2. Здійснити аналіз територіального розташування найбільших бірж світу залежно від спеціалізації

Таблиця 2

Територіальне розташування бірж залежно від спеціалізації

Назва товару	Розташування біржі
Кольорові метали	Лондон, Нью-Йорк, Пінанг
Натуральний каучук	Сінгапур, Малайзія, Лондон, Нью-Йорк
Какао-боби	Лондон, Нью-Йорк, Париж, Амстердам
Зернові й олійні культури	Чикаго, Міннеаполіс, Канзас-Сіті, Вінніпег, Лондон, Ліверпуль, Мілан, Антверпен, Роттердам, Дортмунд, Токіо, Нью-Орлеан

Цукор тростинний, буряковий, цукор-сирець, цукор-рафінад	Лондон, Нью-Йорк, Париж
Кава	Лондон, Нью-Йорк, Ліверпуль, Париж, Роттердам, Гамбург, Амстердам, Маніла
Бавовна	Нью-Йорк, Нью-Орлеан, Чикаго, Ліверпуль, Олександрія, Сан-Пауло, Бомбей, Сідней, Бремен
Бавовняна олія	Нью-Йорк, Лондон, Амстердам
Джут	Калькутта, Карачі, Лондон
Вовна	Нью-Йорк Нью-Йорк Лондон, Антверпен, Рубе, Мельбурн, Сідней
Рис	Мілан, Нью-Орлеан, Амстердам, Роттердам, Токіо, Бомбей
Соева і соняшникова олія	Лондон, Чикаго
Худоба, продукція тваринництва	Чикаго, Сан-Пауло, Лондон, Амстердам, Сідней
Дорогоцінні метали	Нью-Йорк, Чикаго, Вінніпег, Амстердам, Токіо, Ріо-де-Жанейро, Сінгапур
Нафта і нафтопродукти	Лондон, Нью-Йорк, Сінгапур

Практичне заняття № 2 Ознайомлення з діяльністю *Chicago Mercantile Exchange (CME)* – (Чикагська товарна біржа)

Термінологічний словник термінів англійською мовою, які

застосовуються у при котируванні цін на біржах

Month –місяць поставки за контрактом

Options –параметри

Charts – діаграми

Last- остання (ціна біржового дня)

Change – зміна

Prior Settle – ціна попереднього дня

Open – ціна на момент відкриття торгів

High – найвища ціна біржового дня

Low – найнижча ціна біржового дня

Volume – обсяг закупівель

Hi / Low Limit – співвідношення найвищої ціни до найнижчої

Updated – Час оновлення інформації

ZCS9 Corn Futures Quotes - Котирування кукурудзяних ф'ючерсів

ZMS9 (Soybean Meal Futures Quotes - Котирування ф'ючерсів на соєве харчування

SRW Wheat Futures- Чиказькі ф'ючерси на пшеницю

ZSX9 Soybean Futures Quotes - Котирування ф'ючерсів на сою

LEV9 Live Cattle Futures Quotes Globex - Котирування ф'ючерсів на живу худобу

CLV9 Crude Oil Futures Quotes Globex Котирування ф'ючерсів на нафту

Завдання 1 Відвідайте сайт Чикагської товарної біржі Електронний ресурс . – Режим доступу : <https://equity.today/chikagskaya-tovarnaya-birzha.html> і дайте відповіді на наступні питання.

1. Якими інструментами здійснюється торгівля на біржі.
2. Який одноденний обсяг торгівлі на біржі
3. Чи завжди діяльність Чикагської товарної біржі була успішною. Які загрози і ризики поставали перед нею
4. Яка вартість членства на біржі

Завдання 2 Проаналізуйте динаміку змін цін на Чикагській товарній біржі на протягом 6 хв. 11 серпня 2018 р показана на рис.1-2.

Last Updated: 11 Sep 2018 06:49:13

Agricultural

PR ODUCT	AST	C HANGE	C HART	G LOBEX VOL
<u>ZCZ8</u>	67'0	- 0'2	<u>S</u> how Price Chart	10, 939
<u>ZSX</u> 8	47'2	+2' 0	<u>S</u> how Price Chart	8,4 10
<u>ZLZ</u> 8	8.30	- 0.06	<u>S</u> how Price Chart	3,4 03
<u>ZM</u> Z8	19.9	+1. 3	<u>S</u> how Price Chart	4,5 18
<u>ZW</u> Z8	22'6	- 5'4	<u>S</u> how Price Chart	9,9 16

<u>LEV</u> 8		-	<u>S</u> how Price Chart	0
<u>HE</u> V8		-	<u>S</u> how Price Chart	0

Рис. 1. Ціни на сільськогосподарську продукцію на Чикагській товарній біржі станом на 06:49:13 11 серпня 2018 р.

Last Updated: 11 Sep 2018 06:55:45 CT

Agricultural

PROD UCT	L AST	CHA NGE	CHAR T	GLO BEX VOL
<u>ZCZ8</u>	36 6'2	-1'0	Show Price Chart	12,25 1
<u>ZSX8</u>	84 6'0	+0'6	Show Price Chart	8,981
<u>ZLZ8</u>	28. 30	-0.06	Show Price Chart	3,516
<u>ZMZ8</u>	31 9.2	+0.6	Show Price Chart	4,837
<u>ZWZ8</u>	52 2'4	-5'6	Show Price Chart	10,01 4
<u>LEV8</u>	-	-	Show Price Chart	0
<u>HEV8</u>	-	-	Show Price Chart	0

Рис. 2., Ціни на сільськогосподарську продукцію на Чикагській товарній біржі станом на 06:55:45 11 серпня 2018 р.

Завдання 3 Відвідайте сайт *Chicago Mercantile Exchange (CME)* Електронний ресурс . – Режим доступу : <https://www.cmegroup.com/> у зручний для Вас час та ознайомтеся з котируванням цін на такі активи:

Agricultural (Сільськогосподарська продукція)

Energy (Енергетичні ресурси)

Interest Rates (Відсоткові ставки)

Equity Index Products Home (Продукція індексу капіталу)

FX Products- (Валюта)

Через 10 хвилин знову зайдіть на цей сайт і проаналізуйте зміну цін

Завдання 4 Зайдіть на сторінку котирування кукурудзи Corn Futures Quotes Електронний ресурс .– Режим доступу : <https://www.cmegroup.com/trading/agricultural/grain-and-oilseed/corn.html> і проаналізуйте зміни цін за контрактами по місяцях.

Через 10 хвилин знову зайдіть на цей сайт і проаналізуйте зміну цін

Завдання 5 Зайдіть на сторінку котирування нафти Crude Oil Futures Quotes_Електронний ресурс . – Режим доступу : <https://www.cmegroup.com/trading/energy/crude-oil/light-sweet-crude.html> і проаналізуйте зміни цін за контрактами по місяцях.

Через 15 хвилин знову зайдіть на цей сайт і проаналізуйте зміну цін

Практичне заняття № 3 Біржові операції з реальним товаром

Теоретична частина

Угоди з реальним товаром на біржах відігравали основну роль ще в той період, коли самі біржі були центрами міжнародної товарної торгівлі. В процесі розвитку біржової торгівлі склались 2 види біржових операцій:

1. Угоди на реальний товар з негайною поставкою;
2. Угоди на реальний товар з поставкою в майбутньому.

Угоди на реальний товар з негайною поставкою в біржовій термінології називають спот (spot) або кеш (cash), а також фізичними угодами.

Угоди на реальний товар з поставкою в майбутньому носять назву форвард (forward) або шипмент (shipment), або строкові (термінові). Форвардні угоди мають перевагу перед угодами спот, бо дозволяють планувати свій прибуток в майбутньому, адже ціна завчасно зафіксована угодою. До того ж стає можливим здійснення спекулятивних операцій на різниці цін по угодам спот і форвард. При цьому стратегія гри залежить від ситуації з цінами на обох ринках.

На біржових ринках можливі два варіанти співвідношення цін, які називаються *контанго* (contango) та *беквардейшн* (backwardation). Ситуація контанго (також називається *форвардейшн*) припускає, що ціни на наявний товар (спот) нижче за ціни на строк (форвард). Тобто, наприклад, ціна пшениці на ринку спот з негайною поставкою складає 3 долари за бушель, а в цей же час на ринку форвард пшениця продається по 3,2 долари за бушель. Ця ситуація характерна для такого стану ринку, коли пропозиція товару повністю задовольняє попит або є достатні запаси товару. Такий ринок називається нормальним або враховуючим витрати на зберігання (normal, carrying-charge market).

Ситуація контанго можлива тільки для ринків товарів тривалого зберігання (зернові, соя, бавовна, метали, кава, цукор, нафта та нафтопродукти), які за цей час не втратять своїх якісних властивостей. В цьому випадку біржова гра складається з того, що на наявному ринку купується реальний товар і одразу продається за форвардним контрактом з поставкою в майбутньому, якщо різниця в цінах перевищує накладні витрати.

Приклад 1.

На ринку какао-бобів ціни за угодами спот складають 889 фунтів стерлінгів за 1 тонну, а з поставкою через 2 місяці за форвардним контрактом - 914 фунтів стерлінгів. Тобто на ринку какао-бобів на даний момент склалась ситуація співвідношення цін, яка називається контанго. Ця ситуація передбачає просту стратегію поведінки біржовика, який прагне отримати прибуток –

купувати дешево какао-боби на ринку спот і одразу ж продавати їх дорого на ринку форвард. Припустимо, біржовик купив 1 тонну какао на спот ринку і продав її з поставкою на строк (через 2 місяці). На момент завершення угоди можливі такі варіанти: 1. Якщо ціна 2 місяці потому на ринку спот залишиться без змін і складатиме все ті ж 889 ф. ст., то виграш біржовика складе 25 ф. ст. (914 ф. ст. – 889 ф. ст.) за мінусом накладних витрат (це : плата за зберігання, страхування товару, відсотки за кредит, комісійні брокеру тощо); 2. Якщо ціна спот буде вищою за ціну форвард і складе 920 ф. ст., то маючи той самий реальний прибуток від першого етапу угоди в 25 ф. ст. за мінусом накладних витрат, торговець буде мати упущену вигоду (або недоотриманий прибуток) в розмірі 6 ф. ст. (920 ф. ст. – 914 ф. ст. = 6 ф. ст.). Тобто, якби біржовик не мав обов'язків за контрактом форвард, то міг би зараз продати свій товар на ринку спот по 920 ф. ст. за тонну. Але зобов'язання за форвардним контрактом змушують його продавати товар за ціною, зафіксованою в контракті, а саме за 914 ф. ст. 3. Якщо ціна спот впаде до 880 ф. ст., то на першому етапі він отримає все ті ж 25 ф. ст. за мінусом накладних витрат. Але упущена вигода складе 9 ф. ст. (889 ф. ст. – 880 ф. ст. = 9 ф. ст.). Цю додаткову вигоду можливо було б мати, якби біржовик не купував какао-боби 2 місяці тому на ринку спот, а купив би їх зараз по 880 ф. ст. і поставив за форвардним контрактом по ціні 914 ф. ст., яка була зафіксована в момент укладання угоди ще 2 місяці тому. В цьому випадку біржовику вигідніше зараз купити на біржі реальний товар за ціною 880 ф. ст. і поставити його за форвардним контрактом за ціною 914 ф. ст., тобто він може не упустити додаткову вигоду, а товар, куплений раніше за ціною 889 ф. ст., зберігати до більш вигідної ситуації. Адже додатковий прибуток дасть йому можливість сплачувати додаткові накладні витрати з утримання товару ще деякий час. Дії біржовика та можливі результати цих дій занесемо до таблиці 1

Таблиця 1

Ринок СПОТ	Ринок ФОРВАРД
сьогодні	

Купівля по 889 ф. ст. 1т какао	Продаж 1т какао по 914 ф. ст.
Через 2 місяці	
Поточна ціна 889 ф. ст.	Прибуток: $(914 - 889) = 25$ ф. ст. мінус накладні витрати
Поточна ціна 920 ф. ст.	Прибуток: $914 - 889 = 25$ ф. ст. мінус накладні витрати; упущена вигода: $920 - 914 = 6$ ф. ст.
Поточна ціна 880 ф. ст.	Прибуток: $914 - 889 = 25$ ф. ст. мінус накладні витрати; упущена вигода: $889 - 880 = 9$ ф.ст.

Отже, можна зробити висновок, що ситуація контанго жодного разу не залишила біржовика без виграшу, вона є малоризикованою і беззбитковою. Той прибуток, який йому дає різниця в ціні купівлі та продажу товару, він отримає в будь-якому випадку, адже ціни зафіксовані в момент укладання угоди і є обов'язковими при остаточних розрахунках для обох контрагентів – як для покупця так і для продавця.

При ситуації беквардейшн ціни на наявний товар СПОТ вищі за ціни форвардного ринку. Такий стан може бути, коли товару різко не вистачає, його запаси низькі. Тобто дефіцит товару спричиняє зростання цін на реальному ринку, а на терміновому ринку ціна на товар лишається в нормальних межах. Такий ринок називається оберненим ринком (порівняно з попередньою ситуацією). В цій ситуації в виграші залишається спекулянт, який в даний момент часу має наявний товар. Стратегія гри в умовах оберненого ринку полягає в тому, що біржовий торговець (спекулянт) вигідно продає товар з негайною поставкою і купує його за форвардним контрактом з поставкою в майбутньому за нижчою ціною. При цьому ніяких накладних витрат торговець не несе, адже наявний товар він продає, а куплений товар він отримає лише через певний час. *Приклад 2.*

Припустимо, що какао-боби на ринку спот з негайною поставкою коштують 935 ф. ст. за тону, а ціна на форвардному ринку з поставкою через 3 місяці – 930 ф. ст. за тону. Таке співвідношення цін на какао-боби на ринках спот та форвард характерне для ситуації беквардейшн. За такої ситуації співвідношення цін дії біржовика та результати його дій можуть бути такими:

на ринку спот він продає наявний товар за ціною 935 ф. ст. і одразу ж купує форвардний контракт на какао-боби з поставкою через 3 місяці по 930 ф. ст. Отже, якщо біржовик має в наявності какао-боби, то йому дуже вигідно їх зараз продати на ринку спот, адже ціни явно завищені внаслідок дефіциту даного товару. Вигідно зараз укласти і форвардний контракт на купівлю товару за низькою ціною. Форвардний контракт, в якому фіксується ціна товару, строки його поставки і кількість, укладається сьогодні ж, але отримує цей товар біржовик і розрахується за нього лише через 3 місяці. Зведемо розв'язок до таблиці 2.

Таблиця 2

Ринок СПОТ	Ринок ФОРВАРД
сьогодні	
Продаж какао по 935 ф. ст.	Купівля какао по 930 ф. ст.
Через 3 місяці	
Поточна ціна 935 ф. ст.	Прибуток: $(935 - 930) = 5$ ф. ст.
Поточна ціна 940 ф. ст.	Прибуток: $(940 - 930) = 10$ ф. ст.
Поточна ціна 920 ф. ст.	Збиток: $(930 - 920) = -10$ ф. ст.

Дії торгівця 3 місяці потому: отримавши товар за форвардним контрактом за ціною 930 ф. ст. він одразу ж продає його на ринку спот, отримуючи прибутки або зазнаючи збитків. Товар продається одразу, щойно отримавши складське свідоцтво про його наявність, щоб не брати на себе накладні витрати по його зберіганню. Отже, ситуація беквардейшин не є мало ризикованою і беззбитковою. В момент укладання угоди ця ситуація дає певну вигоду на ринку спот, але по закінченню угоди при падінні ціни на ринку спот біржовик може зазнати збитків.

Завдання для самостійної роботи

На ринку певного товару (назву товару та ціни на нього, спосіб котирування та одиниці контракту вибрати за номером варіанта з таблиці 1, що наводиться нижче) ціни за угодами спот складають S , а на строковому ринку з поставкою в майбутньому – F (через 2 місяці). Як називається така ситуація

співвідношення цін? Якою буде стратегія поведінки біржовика і якими можуть бути результати його дій, якщо на момент поставки ціни на ринку спот складатимуть: 1) S; 2) S' ; 3) S''? Розв'язок звести до таблиці, обираючи один з вищенаведених прикладів. Дати пояснення розв'язку щодо дій і результатів дій біржового торговця. Зробити висновки.

Таблиця 3

варіант	Товар	Котирування	Ціна S	Ціна F	Ціна S'	Ціна S''	Одиниця контракту
1	Сира нафта	дол./барель	106	110	112	102	1000 барелів
			110	104	125	100	
2	Мідь	центів/фунт	60	55	65	50	25000 фунтів
			55	65	70	50	
3	Бавовна	центів/фунт	55	53	63	51	50000 фунтів
			45	40	50	32	
4	Золото	дол./тр.унцію	895	890	900	885	100 тр унцій.
			900	910	920	880	
5	Концентрат апельсинового соку	центів/фунт	40,05	41,08	42,10	38,03	15000 фунтів
			40,07	39,05	40,55	38,50	
6	Срібло	дол./тр.унцію	5	9	11	4	5000 тр. унцій
			10	5	12	4	
7	Соєва олія	центів/фунт	33	30	35	29	60000 фунтів
			14	32	37	39	
8	Какао-боби	дол./тонну	1000	900	1200	850	10 тонн
			1000	1200	1400	900	
9	Пшениця	центів/бушель	300,25	330,30	350,50	280	5000 бушелів
			350,50	350,50	320,25	360,25	
10	Кава	центів/фунт	164,45	165,08	166,10	163,82	37500 фунтів
			165,5	163,75	166,5	162,75	
11	Соя-боби	центів/бушель	662,75	670,50	700,00	660,00	бушелів 5000
			695,5	672,75	725,75	669,75	
12	Кукурудза	центів/	260,5	263,7	294,5	250,5	10000

		бушель	294,7	273,2	301,5	248,9	бушелів
13	Сира нафта	дол./	108	112	114	104	1000
		барель	108	102	123	98	барелів
14	Мідь	центів/	64	59	69	54	25000
		фунт	51	61	66	46	фунтів
15	Бавовна	центів/	60	58	68	56	50000
		фунт	40	35	45	27	фунтів
16	Золото	дол./	910	905	915	885	100
		тр.унцію	875	895	905	865	тр унцій.
17	Соєва олія	центів/	28	39	37	35	40000
		фунт	18	14	36	41	фунтів
18	Срібло	дол./	6	10	12	5	5000 тр.
		тр.унцію	8	3	10	2	унцій
19	Соєва олія	центів/	37	34	39	33	60000
		фунт	11	29	34	37	фунтів
20	Неетильова ний бензин	цент./	51,15	52,02	54,02	49,012	2000
		галон	53,20	34,20	56,20	31,10	галонів
21	Свиний окіст	центів/	52,5	53,0	53,5	52,0	44000
		фунт	55,0	52,5	55,5	51,5	фунтів
22	Платина	дол./	1072	975	985	968	30 тр.
		тр.унцію	930	995	1005	985	унцій
23	Ячмінь	центів/	200,75	230,30	250,50	180	7000
		бушель	250,50	275,50	220,25	260,25	бушелів
24	Овес	центів/	100,75	130,30	150,50	90,50	3000
		бушель	150,50	175,50	120,25	160,25	бушелів
25	Золото	дол./	9	12	11	7	500
		тр.унцію	14	4	15	3	тр унцій

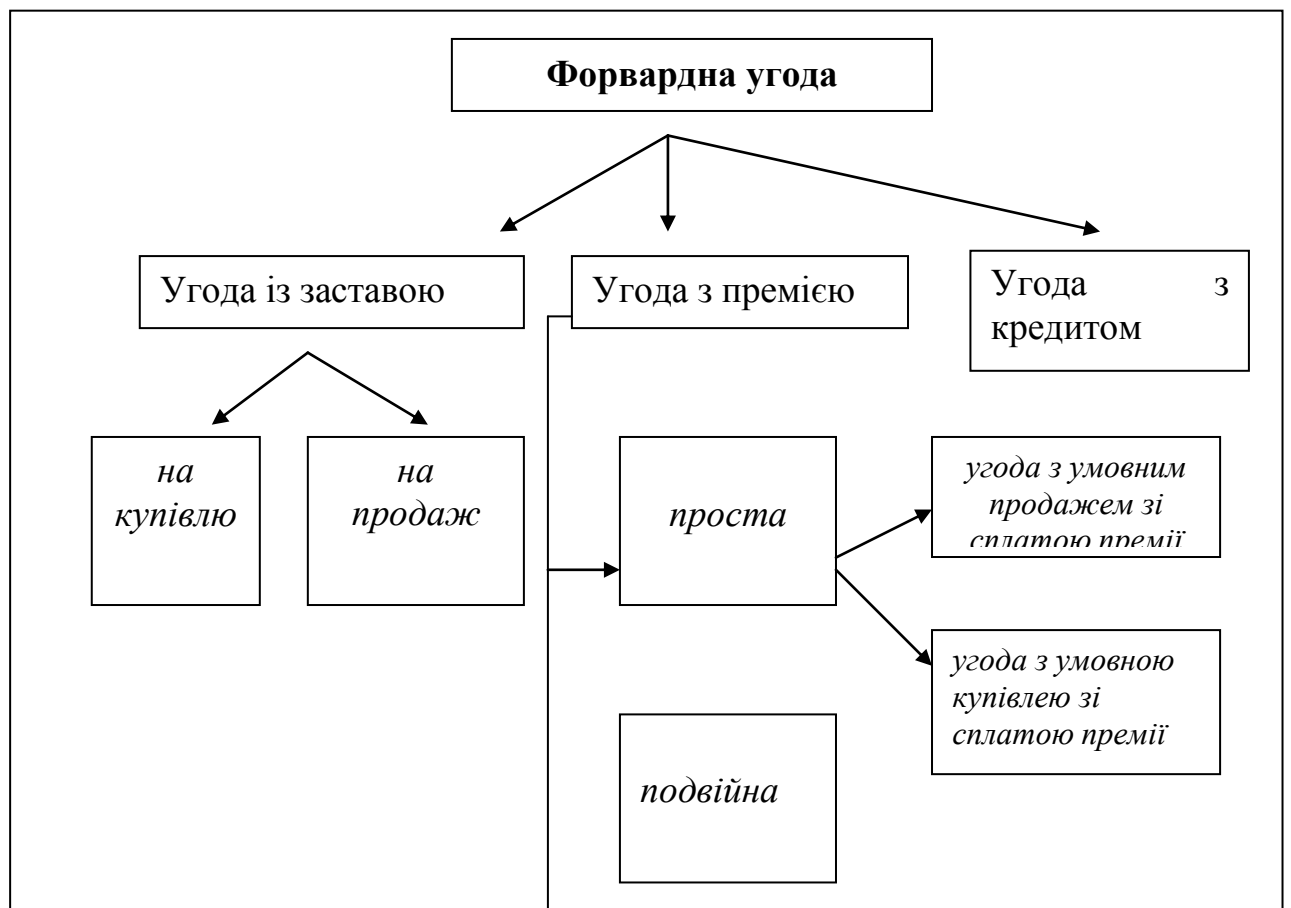
Підрахувати можливі результати (прибутки чи збитки) із розрахунку на один контракт. Оформити звіт з поясненнями.

Практичне заняття № 4 Вивчення особливостей форвардних угод
Завдання 1. Ознайомитися з різновидами форвардних угод

Форвардна угода на товарній біржі – це угода на товар певної кількості і якості, що передається продавцем у власність покупця на обговорених сторонами умовах поставки й розрахунків у заздалегідь установлені договором місце й строк у майбутньому (як правило, через 3 або 6 місяців). Така угода являє собою взаємну передачу прав і обов’язків відносно реального товару з відстроченим строком поставки.

До різновидів форвардних біржових контрактів, що не змінюють їх суті, але покликані знизити ступінь ризику контр агентів у біржовій торгівлі, належать наступні угоди (рис. 3).

→

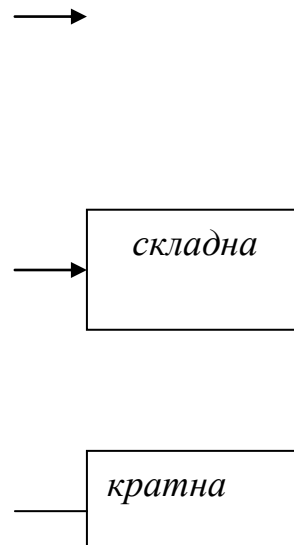

Рис.3 Види форвардних угод

1. Угода із заставою – договір, в якому один контрагент виплачує іншому контрагенту в момент укладання договору суму, визначену договором між ними як гарантії виконання своїх зобов'язань. Розмір застави може коливатися від 1 до 100 %. Застава може забезпечувати як інтереси продавця, так і інтереси покупця.

- угода із заставою на купівлю. Платником застави є покупець, застава забезпечує інтереси продавця.

Почупець сплачує продавцеві встановлену суму, що забезпечує вимоги продавця в частині оплати товару, а також неустойок штрафів, пені, відшкодування збитків, пов'язаних з неналежним виконанням контракту покупцем.

угода із заставою на продаж

Платником застави є продавець, застава забезпечує інтереси покупця. В угоді із заставою на продаж заставою може бути частина товару, предмета продажу. Розмір застави встановлюється угодою сторін. Він може коливатися від 1 до 100 % вартості угоди.

Під час підписання контракту сторони обмінюються гарантіями поставки й оплати товару. Продавець сплачує покупцеві станову суму, що забезпечує

вимоги покупця про сплату неустойок, штрафів, пені, пов'язаних з неналежним виконанням контракту продавцем.

2. Угода з премією – договір, в якому один з контрагентів на підставі особливої заяви на певний день за встановлену винагороду (премію) одержує право відмовитися від угоди або видозмінити її початкові умови. Угода з премією не змінює її змісту, а тільки зменшує ризик для контрагентів, що вступають у біржову торгівлю. Коли продавцю вигідніше сплатити премію, ніж виконати зобов'язання з поставки товарів, використовують форвардні, або строкові, угоди з премією.

Розрізняють прості, подвійні, складні й кратні угоди з премією

2.1. проста угода з премією

У цій угоді сторона – платник премії одержує так зване право відступлення, тобто контрагент за сплату раніше встановленої суми відмовляється від виконання контракту в разі його невиконання або втрачає певну суму в разі виконання контракту.

Залежно від того, хто є платником премії, розрізняють угоди з умовним продажем і умовною покупкою.

2.1.1. угода з умовним продажем зі сплатою премії

Продавцю за сплату встановленої премії на користь покупця надається право відмовитися від передачі товару (право відходу) без відшкодування покупцеві збитків, які виникли у зв'язку з цим і без сплати неустойки за недопоставку. У цьому випадку зобов'язання щодо поставки товару вважаються припиненими за згодою сторін. Про використання права відходу продавець зобов'язаний до закінчення зазначеного строку сповістити покупця.

Премія сплачується незалежно від того, скористався продавець правом відходу чи ні.

2.1.2 угода з умовною купівлею зі сплатою премії

Покупцю за сплату встановленої премії на користь продавця надається право відмовитися від прийняття і оплати товару (право відходу) без

відшкодування продавцю збитків, які у зв'язку з цим виникають. Про використання права відходу покупець зобов'язаний сповістити продавця до закінчення зазначеного строку.

Позицію покупця можна представити в такий спосіб: вигідніше сплатити премію за умовну купівлю товару і при цьому мати продавця.

2.2. подвійна угода з премією

Це договір, за яким платник премії одержує право вибору між позицією покупця і позицією продавця, а також право (якщо на це є згода його контрагентів) відмовитися від угоди без відшкодування збитків і сплати неустойок (право відходу).

У цьому випадку зобов'язання з поставки товару вважаються припиненими за згодою сторін. Залежно від вибору позиції сторони приймають на себе обов'язок й несуть відповідальність продавця й покупця за договором поставки.

2.3. складна угода з премією

Це договір, що є поєднанням двох протилежних угод з премією, які укладаються однієї брокерською фірмою з двома іншими учасниками біржової торгівлі. Брокерська фірма, яка укладає дану угоду, може бути з одного боку, одержувачем премії, а з іншого - платником, тому угода приймає двоїстий характер. У першому випадку право відходу належить платникові премії, а в другому - даній брокерській фірмі;

2.4. кратна угода з премією

Це договір, в якому один з контрагентів одержує право (за певну премію на користь іншої сторони) збільшити в декілька разів кількість товару, що підлягає згідно зі змістом угоди передачі або прийому.

3. Угода з кредитом

Це угоди між брокером і клієнтом, згідно з якими брокер зобов'язується в обмін на товар, запропонований клієнтом, надати йому товар, який цікавить його. З цією угодою брокер звертається в банк, де одержує кредит на

здійснення угоди. Угода з кредитом дає змогу законно здійснювати чисто бартерні операції. Гроші в цьому разі для клієнта фактично втрачають функцію засобу платежу і служать лише мірою вартості.

Завдання 2 Здійснити порівняльну характеристику умов форвардних і ф'ючерсних контрактів, які наведені в табл. 1.

Таблиця 1

Основні характеристики форвардних і ф'ючерсних контрактів

Складові контракту	Форвардний	Ф'ючерсний
Сторони контракту	два конкретні контрагенти	знеособлені партнери
Вид зобов'язань	непереуступний	вільнозамінюваний
Гарант	відсутній	розрахункова палата
Метод торгівлі	договірна процедура між двома сторонами	відкрите оголошення на подвійному аукціоні
Товарне покриття	реальної якості	базової якості
Обсяг поставки	погоджується сторонами	стандартизований біржею
Якість	погоджується сторонами	стандартизована біржею, допускаються незначні відхилення
Час поставки	договірний	стандартизований біржею
Розмір застави	алежить від ступеня довіри сторін	визначається ступенем зміни ціни
Частота реального виконання	100 %	до 2 %
Спосіб виконання	реальна поставка, оплата в різних формах проти поставки	ліквідація угоди в двох формах: офшорна угода або фізична поставка
Ціна товару	визначається сторонами на основі попиту	визначається в процесі відкритих торгів у біржовій ямі
Публікація інформації про угоду	пропозиція обмежена	обов'язкова
Ризик	присутні всі види ризиків, рівень залежить від кредитного рейтингу клієнта	відсутній
Ліквідність	часто обмежена	залежить від біржового активу, але загалом дуже висока
Розрахунки за контрактом	в кінці терміну контракту	щоденно

Практичне заняття № 5 Порядок укладання та виконання

ф'ючерсних контрактів

Теоретична частина

Ф'ючерсний контракт – це біржова угода про доставку стандартної кількості певного товару у певний час в майбутньому за узгодженою ціною. Ф'ючерсний контракт, як і будь-який інший, має дві сторони: покупець – сторона, яка має довгу позицію (long); продавець – сторона, яка має коротку позицію (short). На практиці ф'ючерсні контракти рідко завершуються наявною поставкою. У більшості випадків вони завершуються шляхом здійснення зворотної угоди. Кожний ф'ючерсний контракт має стандартну, встановлену біржею кількість товару, яка називається одиницею контракту (contract unit). Кожна біржа, керуючись звичаями та фізичними властивостями товару, визначає способи котирування цін на різноманітні товари. Наприклад, зернові культури (пшениця, овес, кукурудза, соя-боби) котируються в центах за бушель; срібло, золото та платина в доларах за трійську унцію; неетильований бензин в центах за галон; сира нафта в доларах за барель; облігації Казначейства США у 32-х долях долара; векселі за ІММ індексом; крупна рогата худоба в доларах і центах за фунт; бавовна, кава, концентрат апельсинового соку, соєва олія, свиний окіст в центах за фунт; какао-боби в доларах за тонну тощо. Більшість фізичних товарів котируються в центах і сотих долях центів – ця величина називається пунктом. Порядок змінення цін залежить від мінімального розміру коливання ціни кожного ф'ючерсного контракту, який встановлюється відповідною біржею і називається тік (tick or minimum fluctuation) або крок аукціону. Примітка.

Наведемо величини деяких біржових одиниць:

1 трійська унція = 31,1 г;

1 фунт = 0,454 кг;

1 барель нафти = 159 л; 1

галон бензину (американський) = 3,6 л;

1 галон бензину (британський) = 4,546 л;

1 британська теплова одиниця БТО = 1,055 кДж (близько 30 кубічних метрів природного газу);

1 бушель пшениці, сої = 60 фунтів = 27,24 кг;

1 бушель кукурудзи = 56 фунтів = 25,424 кг

; 1000 деревинних фунтів = 2,52 куб. м.

Таким чином, знаючи величину контракту та спосіб котирування, можна підрахувати вартість контракту:

$$V = P \times C$$

де V – вартість контракту; P – ціна одиниці товару (котирування); C – одиниця контракту (кількість товару).

Приклад. Вартість ф'ючерсного контракту на бавовну (одиниця контракту на бавовну 50 000 фунтів) при ціні 48 центів за фунт складе 24 тис. доларів (50 000 фунт \times 48 цент/фунт = 24000 дол.).

Завдання 1. Підрахунок прибутків та збитків за ф'ючерсним контрактом

З часом ціна на товар під впливом попиту і пропозиції постійно змінюється. З коливанням ціни змінюється і вартість контракту. Держатель *довгої позиції (покупець)* розраховує на підвищення цін, що збільшує вартість контракту. Спад цін та зниження вартості контракту дає прибуток утримувачу короткої позиції (продавцю).

Вартість контракту в момент часу (t_1): $V_{t1} = P \ t_1 \ C$

Вартість контракту в момент часу (t_2): $V_{t2} = P \ t_2 \ C.$

Різниця вартості в інтервалі t_2 і t_1 : $\Delta V = V_{t2} - V_{t1}$

Приклад. Який прибуток або збиток для держателя довгої позиції за контрактом на соєву олію, якщо ціни падають з 32,23 цент/фунт до 31,87 цент/фунт. Одиниця контракту на соєву олію 60000 фунтів. Розрахунок: оскільки зміни в ціні потрібно рахувати для держателя довгої позиції, тобто для покупця, то маємо таку ситуацію: купівля здійснилась за початковою ціною 32,23 цент/фунт, а потім ціна впала до 31,87 цент/фунт, тобто продати тепер цей товар можна за більш низькою ціною, ніж придбали. Отже маємо збитки в сумі: $\Delta V = (32,23 \text{ цент/фунт} \times 60000 \text{ фунт.} = 21600 \text{ центів або } 216 \text{ доларів.}) - (31,87 \text{ цент/фунт} \times 60000 \text{ фунт.} = 191220 \text{ центів або } 191,2 \text{ долари}) = 24,78 \text{ дол.}$

Завдання для самостійної роботи

Який прибуток або збиток для держателя ф'ючерсної позиції за контрактом на товар Т (вибрати за варіантом з табл. 1), якщо ціни змінюються з P_{t1} до P_{t2}

Таблиця 1

Варі ант	Товар	Відкрита позиція	Ціна		Спосіб котирування	Одиниця контракту
			P_{t1}	P_{t2}		
1	Свиний окіст	довга	51,5	55,0	центів/ фунт	38000 фунтів
2		коротка	58,4	51,1		
3	Неетильований бензин	довга	40,18	38,51	центів/ галон	42000 галонів
4		коротка	49,31	43,57		
5	Кукурудза	довга	260,5	271,0	центів/бушель	5000 бушелів
6		коротка	283,0	269,0		
7	Платина	довга	390	315	дол./ унцію	50тр. унцій
8		коротка	420	435		
9	Кава	довга	162,7	168,3	центів/ фунт	37500 фунтів
10		коротка	157,5	163,2		
11	Соя-боби	довга	673,2	654,5	центів/бушель	5000 бушелів
12		коротка	632,0	684,5		
13	Свиний окіст	довга	51,5	55,0	центів/ фунт	38000 фунтів
14		коротка	58,4	51,1		
15	Неетильований бензин	довга	40,18	38,51	центів/ галон	42000 галонів
16		коротка	49,31	43,57		
17	Кукурудза	довга	260,5	271,0	центів/бушель	5000 бушелів
18		коротка	283,0	269,0		
19	Платина	довга	390	315	дол./ унцію	50тр. унцій
20		коротка	420	435		
21	Кава	довга	162,7	168,3	центів/ фунт	37500 фунтів
22		коротка	157,5	163,2		
23	Соя-боби	довга	673,2	654,5	центів/бушель	5000 бушелів

Зробити розрахунки прибутків/збитків з поясненнями

Завдання 2. Маржа та леверидж

1. Кожен покупець та продавець зобов'язаний внести своєму брокеру певну суму грошей як гарантію виконання контракту. Цей депозит називається маржа (margin) і її роль надзвичайно важлива для розуміння того, чому ф'ючерсна торгівля може бути як доволі прибутковою, так і доволі ризикованою справою.

Наприклад: 1. При оцінці золота 1000 дол. за тр. унцію, одиниця контракту 100 тройських унцій, вартість контракту складе 100 тис. доларів. Держатель ф'ючерсної позиції повинен внести депозит в розмірі 5000 дол., тобто 5 % від вартості контракту.

2. На ринку цінних паперів депозит часто складає 50 % вартості. Для того, щоб зручніше було визначати ступінь ризику ф'ючерсної оборудки біржовики ввели термін *леверидж* (leverage) - показник, який дає відношення між всією вартістю інвестицій та обсягом коштів, необхідних для їх контролю.

Наприклад: якщо для купівлі чогось вартістю 100 дол. потрібен депозит 50 дол., то леверидж складає 2 : 1; якщо необхідно внести повний платіж, то леверидж дорівнює 1 : 1. На ф'ючерних ринках показник левериджу частіше складає 10 : 1; 20 : 1 та навіть більше.

Чим більший показник левериджу, тим менша зміна ціни може призвести до аналогічної зміни усієї вартості інвестованого капіталу. Тобто, *чим менший рівень початкової маржі, тим вищий показник левериджу і тим більший ризик біржової оборудки.*

Приклад. Якщо ми маємо в розпорядженні 100 дол. і нам потрібно внести як гарантійний депозит:

- а) повну вартість,
- б) 50 % вартості,
- в) 10 % вартості,

то, наприклад. збільшення вартості на 10 % дасть різну віддачу на наші інвестиції. Розрахунки показника рентабельності для кожного з а), б), в) варіантів, зведено у таблицю 2.

Таблиця 2

Зведені розрахунки

Показник	а	б	в
1. Вартість при купівлі, дол	100	200	1000
2. Поточна вартість, дол (+10%)	110	220	1100
3. Інвестований	100 (100%)	100 (50%)	100 (10%)

капітал (маржа), дол.			
4. Рентабельність (зміни у вартості / інвестований капітал),% (ряд.2 : ряд.3)	10	20	100
5. Показник левериджу (ряд1:ряд3)	1 : 1	2 : 1	10 : 1

Отже, маючи в розпорядженні 100 дол., можна отримати різну віддачу на дану інвестицію. Оскільки при здійсненні кожної операції не потрібно вносити повну вартість купівлі, а лише гарантійний депозит, то при внесенні в якості такого все ті ж 100 дол., ми можемо гарантувати різні суми угод. Звичайно і віддача різна, але і ризик теж різний: чим більшу суму потрібно гарантувати, тим більшим може бути прибуток/збиток (в залежності від того, наскільки сприятливим було змінення цін), тим більший і ризик фінансової операції, на що вказує більший показник левериджу.

Завдання 3 Облік процедури поставки

В практиці бірж існують 2 способи врегулювання або ліквідації ф'ючерсного контракту:

1. Шляхом поставки товару (by delivery);
2. Шляхом укладання зворотньої угоди (by offset).

Для ліквідації зобов'язань за контрактом за допомогою офсетної угоди учасник угоди дає брокеру наказ на здійснення зворотньої угоди:

- а) держатель довгої позиції дає наказ на продаж такого ж контракту;
- б) держатель короткої позиції – на купівлю такого ж контракту.

Різниця вартості контракту на момент укладання і момент ліквідації дає або прибуток, або збиток. Прибутки будуть перераховані на маржевий рахунок клієнта, а збитки – списані з рахунку. Позиції, які залишаються відкритими на кінець періоду поставки, повинні бути виконані шляхом поставки реального товару.

Винятком є ф'ючерсні ринки, де можливе врегулювання шляхом розрахунку готівкою. Точний опис процедури поставки подається в правилах

кожної біржі, але є спільні моменти: - строк дії ф'ючерсного контракту спливає в другій половині місяця; - *період поставки зазвичай 2 - 3 тижні до кінця місяця*. За всіма ф'ючерсними контрактами час поставки обирається продавцем в межах встановленого періоду поставки. Саме продавець визначає, коли він підготує повідомлення - **нотис** (notice) про свій намір здійснити поставку

Після того, як покупець отримав нотис, через 1-2 дні починається наявна поставка. Продавець також обирає конкретний сорт та місце поставки (із запропонованих біржею). Існують два типи нотису про поставку: *переказний та непереказний*. Якщо покупець отримує переказний нотис, – навіть якщо за контрактом ще іде торгівля, він має його прийняти. Однак, якщо він не хоче отримувати товар, то він повинен продати ф'ючерсний контракт і закрити свою довгу позицію.

Оскільки товар вже знаходиться на складі і готовий до поставки, на переведення нотису дається обмежений час (зазвичай 30 хв.). На нотисі (в зазначеному місці) кожним покупцем робляться позначки про переведення та позначається час, коли його було отримано. Якщо нотис залишається в руках покупця більше, ніж 30 хв. (або інший певний час), то він вважається прийнятим або «зупиненим» (stopped). Останній утримувач нотису повинен прийняти поставку.

З непереказним нотисом поводяться інакше. Покупець після отримання нотису ще може продати контракт до настання останнього дня торгівлі. Але нотис не переводиться одразу на нового покупця. Отримавши нотис, покупець має тримати його до наступного дня і оплатити день складських витрат. Але, оскільки він продав свій контракт, він випускає новий нотис і надсилає його в розрахункову палату після закриття торгівлі в день здійснення угоди. Ця процедура називається *повторним виставленням нотису*. Наступного дня розрахункова палата підсумовує здійснені угоди. Покупець має їх дві на своєму рахунку: одну за ф'ючерсною позицією, другу – за реальним товаром.

Більшість ф'ючерсних ринків використовують непереказний нотис. Облік процедури поставки складний. *Ціна, за якою буде здійснена поставка, не є тією ціною, за якою було куплено контракт.*

Приклад 1. Клієнт купив червневий ф'ючерсний контракт на золото 11 квітня 100 унцій за ціною 395 дол. за унцію. Передбачається, що він має заплатити 39500 дол. у випадку прийняття поставки. ***Але насправді покупець заплатить ту ціну, яка діє в день випуски нотису.***

Розглянемо дану ситуацію:

11 квітня: клієнт купує червневий контракт на золото 100 унцій по **395 дол./унц.** з наміром прийняти поставку.

1 червня: продавець надсилає нотис в розрахункову палату. Поточна розрахункова ціна золота у цей день складає **410,30 дол./унц.**

2 червня: покупець отримує нотис і повинен прийняти поставку і оплатити складське свідоцтво на 100 унцій золота.

3 червня: покупець отримує товар і платить 41030 дол.

Так відбувається на практиці. Але це не означає, що для покупця ціна угоди стала 410,30 дол. замість 395,00 дол., адже покупець на день прийняття нотису мав на своєму ф'ючерсному рахунку прибуток в розмірі 15,30 дол./унц. Тому НЕТТО-ціна, з врахуванням прибутку, складе 395,00 дол.

Рахунок покупця має такий вигляд:

Дата	Ф'ючерсний рахунок	Рахунок поставки
11 квітня	Куплено червневий контракт на золото по 395 дол./унц.	Сплачено за поставку золота 41030 дол. Прибуток = 1530 дол.
2 червня	Продано червневий контракт на золото по 410,30 дол./унц.	

Брокерська фірма закриває ф'ючерсну позицію покупця за ціною, яку вказано в нотисі і кредитує його рахунок на 1530 дол., потім брокерська фірма дебетує його рахунок за поставку на 41030 дол., який він повинен оплатити.

Приклад 2. Розглянемо в деталях, як обліковується на рахунках клієнта поставка з використанням непереказного нотису.

Розглянемо дану ситуацію:

7 лютого: клієнт купує квітневий ф'ючерс на золото за ціною 420,00 дол.

5 квітня: клієнт отримує нотис на поставку за ціною 422,70 дол.

6 квітня: клієнт продає квітневий контракт новому покупцю за ціною 430,00 дол.

Розрахункова ціна квітневого контракту склала 421,50 дол. Клієнт просить клірингову фірму підготувати нотис на поставку за ціною 421,50 дол.

7 квітня: новий покупець отримує від розрахункової палати нотис на поставку за ціною 421,50 дол. Перший покупець приймає поставку і повинен заплатити суму в 42270 дол.

8 квітня: перший покупець передає новому покупцю складське свідоцтво, отримане напередодні і отримує від нього платіж за товар в розмірі 42150 дол.

На рахунках клієнта операція відображається так:

7 лютого Куплено квітневий ф'ючерс по 420,00 дол.

5 квітня Продано квітневий ф'ючерс по 422,70 дол. Прибуток: 2,70 дол.
Дебет 42270 дол. після оплати поставки

6 квітня Продано квітневий ф'ючерс по 430,00 дол.

7 квітня Куплено квітневий ф'ючерс по 421,50 дол. Прибуток: 8,50 дол.
Кредит 42150 дол. *8 квітня*

Слід зауважити, що ф'ючерсний рахунок та рахунок поставки ведуться окремо, але для клієнта це немає ніякого значення. Пояснення до рахунку:

5 квітня: брокерська фірма відмічає продаж, закриває ф'ючерсну угоду і кредитує ф'ючерсний рахунок на 270 дол.

6 квітня: після виписки нотису брокерська фірма відмічає купівлю і закриває продаж по 430,0 дол. й кредитує ф'ючерсний рахунок поставки на 850 дол

7 квітня: після оплати поставки брокерська фірма дебетує рахунок поставки на 42 270 дол.

8 квітня: рахунок поставки кредитується брокерською фірмою на суму 42150 дол. (сума, яку клієнт отримає від нового покупця).

На рахунках клієнта операція відображається так:

Дата	Ф'ючерсний рахунок	Рахунок поставки
7 лютого	Куплено квітневий ф'ючерс по 420,0 дол.	
5 квітня	Продано квітневий ф'ючерс по 422,7 дол. Прибуток 2,7 дол.	Дебет 42270 дол. після оплати поставки 7 квітня
6 квітня	Продано квітневий ф'ючерс по 430,0 дол.	
7 квітня	Куплено квітневий ф'ючерс по 421,5 дол. Прибуток 8,50 дол.	Кредит 42150 дол. 8 квітня
	Загальний прибуток: (2,7 + 8,5) = 11,2 11,2 x 100 = 1120 дол	Збиток 120 дол.
		Чистий прибуток: 1120 – 120 = 1000(дол.)

Чистий прибуток: $1120 - 120 = 1000$ (дол.)

Завдання для самостійної роботи

Товар та ціни для виконання вправ обрати за варіантом з нижчезазначеної таблиці 4. Одиниці контрактів та способи котирування обрати з попередніх таблиць

Ситуація 1. Учасник продав ф'ючерсний контракт на товар Т за ціною Р, маючи намір здійснити поставку. В перших числах останнього місяця дії контракту він просить розрахункову палату виставити нотис покупцеві. На день виписки нотису котирування склало Р1. На яку суму буде виписано рахунок покупцеві і якою буде підсумкова ціна для продавця.

Зробіть облік поставки на його рахунках.

Ситуація 2. Клієнт купує ф'ючерсний контракт на товар Т за ціною Р. Через певний проміжок часу клієнт отримує непереказний нотис на поставку данного товару за ціною Р1. Клієнт не має наміру приймати поставку і тому

наступного дня продає ф'ючерсний контракт на товар Т за ціною Р2 та виставляє новий нотис новому покупцеві за ціною Р3.

Зробіть облік поставки на рахунках клієнта, самостійно обравши приблизні дати.

Таблиця 4

Номер варіанта	Назва товару	Р	Р1	Р2	Р3
1	Кава	164,45 цент./фунт	173,75 цент./фунт	186,10 цент./фунт	162,75 цент./фунт
2	Срібло	5 дол./унц.	9 дол./унц	11 дол./унц.	7 дол./унц
3	Бавовна	45 цент./фунт	48 цент./фунт	55 цент./фунт	50 цент./фунт
4	Пшениця	280 цент./буш.	300 цент./буш	295 цент./буш.	290 цент./буш.
5	Мідь	50 цент./фунт	65 цент./фунт	60 цент./фунт	55 цент./фунт
6	Какао	1000 дол./т	900 дол./т	1200 дол./т	850 дол./т
7	Концентрат апельсинового соку	42 цент./фунт	43,5 цент./фунт	45 цент./фунт	41,5 цент./фунт
8	Соева олія	28 цент./фунт	39 цент./фунт	37 цент./фунт	35 цент./фунт
9	Платина	350 дол./унц	395 дол./унц.	400 дол./унц	390 дол./унц.
10	Неетильований бензин	38,5 цент./галон	51,15 цент./галон	52,02 цент./галон	49,012 цент./галон
11	Золото	340 дол./унц	385 дол./унц.	390 дол./унц	360 дол./унц.
12	Кукурудза	280 цент./буш.	310 цент./буш	290 цент./буш.	285 цент./буш.
13	Кава	164,45 цент./фунт	173,75 цент./фунт	186,10 цент./фунт	162,75 цент./фунт
14	Срібло	5 дол./унц.	9 дол./унц	11 дол./унц.	7 дол./унц
15	Бавовна	45 цент./фунт	48 цент./фунт	55 цент./фунт	50 цент./фунт
16	Пшениця	280 цент./буш.	300 цент./буш	295 цент./буш.	290 цент./буш.
17	Мідь	50 цент./фунт	65 цент./фунт	60 цент./фунт	55 цент./фунт
18	Какао	1000 дол./т	900 дол./т	1200 дол./т	850 дол./т
19	Концентрат апельсинового соку	42 цент./фунт	43,5 цент./фунт	45 цент./фунт	41,5 цент./фунт
20	Соева олія	28 цент./фунт	39 цент./фунт	37 цент./фунт	35 цент./фунт
21	Платина	350 дол./унц	395 дол./унц.	400 дол./унц	390 дол./унц.
22	Неетильований бензин	38,5 цент./галон	51,15 цент./галон	52,02 цент./галон	49,012 цент./галон
23	Золото	340 дол./унц	385 дол./унц.	390 дол./унц	360 дол./унц.
24	Кукурудза	280 цент./буш.	310 цент./буш	290 цент./буш.	285 цент./буш.

За результатами розрахунків скласти звіт з поясненнями

Теми рефератів:

1. Створення умов для становлення ф'ючерських ринків сировини
2. Шляхи становлення ф'ючерських ринків в Україні
10. Економічна функція поставки за ф'ючерськими контрактами
11. Товарні ф'ючерси як фінансові інструменти

Практичне заняття № 6 Ознайомлення з видами графіків в технічному аналізі

Завдання 1 Ознайомитися з графічними моделями перелому тенденції, які подані нижче. Відвідайте сайт Чикагської товарної біржі. Зайдіть у розділ цінні папери, і визначте на підставі графіків яка модель переважає в тенденції прогнозування цін

Головною моделлю цієї групи, безсумнівно, є графічна *модель «голова і плечі»*, оскільки всі інші моделі перелому тенденції є її модифікаціями. Модель «голова і плечі» відноситься до довгострокових фігур, оскільки її формування займає три, п'ять і навіть більше 12 місяців. Фігура зазвичай складається з трьох вершин, середня з яких вище двох вершин праворуч і ліворуч від неї. Крайні вершини отримали назву «плечі», а середня – «голова» (рис. 1). Якщо ціни знаходяться внизу ринку, то розглянута модель перелому тенденції називається *«перевернуті голова і плечі» («head and shoulders bottom»*, або *«reverse head and shoulders»*).

Для аналізу моделі використовується методика, яку ми розглянемо на прикладі моделі перелому тенденції на вершині ринку – «голова і плечі». Спочатку через точки *a i b*, мінімальні точки двох підстав, проводиться пряма лінія до її перетину з лініями основного графіка (точки *c i d*). Ця лінія отримала назву *«лінія шиї» («neck line»*). Через ці точки проводяться дві вертикальні лінії, що відзначають початок і закінчення формування фігури. Часто подібні фігури виникають і на більш коротких проміжках часу -1,5-2 місяці, але такі фігури не є моделлю перелому тенденції «голова і плечі», хоча зовні її нагадують.

Рис. 1 Графічна модель «голова і плечі» на графіку звичайних акцій ВАТ "АвтоВАЗ"

Далі, з максимальної точки вершини на лінію шиї опускається перпендикулярна лінія ***h***, яка потім з точки вершини переноситься в точку ***d***. Розмір цієї лінії визначає мінімальну величину, на яку впадуть ціни після формування фігури «голова і плечі». Чим більш значна відстань між «головою» і «лінією шиї», тим більш значним буде падіння цін після завершення формування моделі. У наведеному на рис. 1 графіку цін на звичайні акції ВАТ «АвтоВАЗ» період формування фігури «голова і плечі» зайняв 11 місяців.

«Невдала» модель «голова і плечі» (*«failed head and shoulders pattern»*). У ряді випадків після завершення моделі ціни після точки ***d*** замість продовження падіння починають рости і піднімаються вище «лінії шиї». Як наслідок, замість очікуваного падіння виникає бічний тренд або продовження руху в напрямку попереднього тренда. Така модель «голова і плечі» отримала назву «невдала» модель. Своєчасне виявлення такої «невдалою» моделі дозволяє трейдеру вчасно повернутися в ринок або своєчасно вийти з нього (для моделі «внизу ринку»).

Модель **«потрійна вершина»** (рис. 2) зустрічається рідше, ніж модель «голова і плечі», і є її різновидом. Як правило, ці три вершини близькі по висоті, тому для визначення майбутнього падіння (зростання) ринку після завершення фігури можна використовувати методіку, аналогічну застосованій для моделі «голова і плечі».

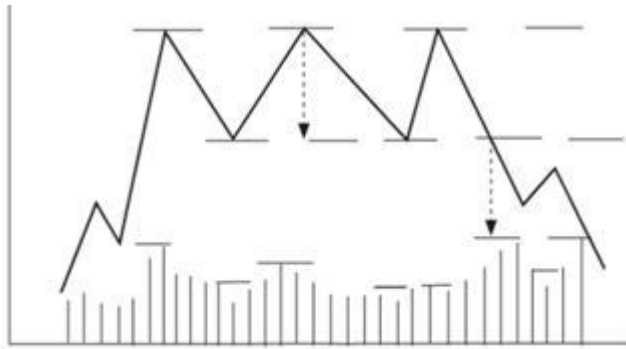

Рис. 2 Схематична модель «потрійна вершина»

Для прогнозування руху цін з використанням моделі «потрійна вершина» застосовується наступна методика. Спочатку проводимо лінію через нижні точки двох основ усередині фігури і визначаємо точки перетину отриманої лінії з графіком ціни ліворуч і праворуч від потрійної вершини. Ці перетину визначатимуть початок і закінчення формування фігури. Потім з верхньої точки кожної з вершин опускається перпендикуляр на проведену лінію, і отриманий відрізок переноситься вершиною в точку, що виникла як праве перетин лінії ціни і лінії, проведенної через нижні точки. Довжина цього відрізка буде показувати мінімальний рівень зниження цін після завершення формування моделі.

Моделі *«подвійна вершина»* і *«подвійна підстава»* (*«double top»* і *«double bottom»*) зустрічаються значно частіше, ніж попередні. Їх особливість в тому, що на ринку формуються послідовно дві вершини або дві підстави. Період їх формування займає не менше трьох місяців. Якщо вершини мають різну висоту, то американські брокери називають їх «Адам і Єва», а якщо рівну, то «два Адами».

Метод проведення аналізу моделі розглянемо на прикладі подвійної вершини. Через нижню точку в підставі між двома вершинами проводиться горизонтальна лінія, два перетину якої з лінією ціни дають часові орієнтири для визначення початку і закінчення моделі. Опускаємо з найвищої точки двох вершин перпендикуляр на горизонтальну лінію, а потім переносимо його вершиною в праву точку. Нижня межа перпендикуляра буде мінімальним

рівнем падіння цін після формування фігури. Для подвійного підстави діють ті ж правила, але в перевернутому вигляді (рис. 3 а і б).

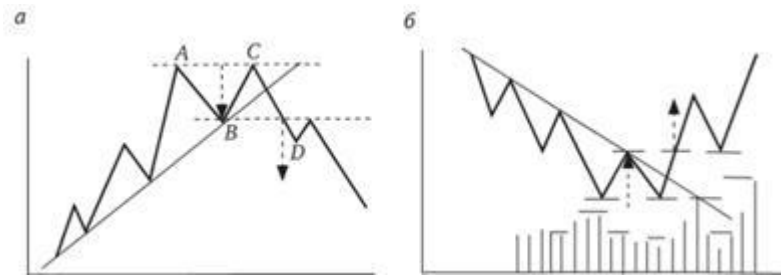

Рис. 3.Схематичне зображення подвійної вершини (а) і подвійного підстави (б)

Моделі «блюдце» («sousser»), «тарілка» («plate»), «каструля» («pot») і зворотні їм фігури внизу ринку – «закруглена вершина», або «перевернуте блюдце» («reverse sousser») (рис. 4).

Ці моделі перелому тенденції зустрічаються рідше, ніж розглянуті вище. Крім того, в цих моделях важко знайти закінчення їх формування, оскільки крива цін на дні ринку відносно плавно згинається. На вершині ринку обсяги торгівлі можуть також складати фігуру «блюдце». Іноді на дні ринку в середині підстави фігури «блюдце» може виникати сплеск цін, що говорить про те, що сформувалася приблизно половина фігури. Найчастіше ці моделі виникають в підставі ринку, рідше на його вершині, що пояснюється психологією торгівлі, при якій погані і хороші новини на вершині ринку впливають на інвесторів значніше, ніж в підставі ринку. Загальних правил аналізу та прогнозування зміни тенденції, подібних описаним вище, для цієї фігури немає, тому основним фактором, що впливає на зміну цін після завершення формування фігури, є тривалість її формування. Чим довше формується «блюдце», тим значніше буде зміна цін після його формування.

Рис. 4 Модель «перевернуте блюдце» на графіку цін на звичайні акції ВАТ «Сургутнафтогаз»

«V-образна модель» або «шип» (рис. 5). Дана модель зустрічається на ринку досить часто, і в неї є одна важлива властивість - цю модель важко опізнати, хоча учасники ринку гостро реагують на рух цін в такій моделі. Справа в тому, що V-подібна модель являє собою різку зміну цін акцій при попередньому відносно рівному бічному русі ринку, що не дозволяє припустити таку зміну. Рух цін в моделі при цьому може відбуватися як вгору, так і вниз. Зазвичай через кілька днів з'ясовується, що така різка зміна цін було необґрунтованим. Але в момент початку різкого підйому або, що ще важливіше, різкого падіння учасники ринку прагнуть або першими увійти в зростаючий ринок, або першими вчасно з нього вийти.

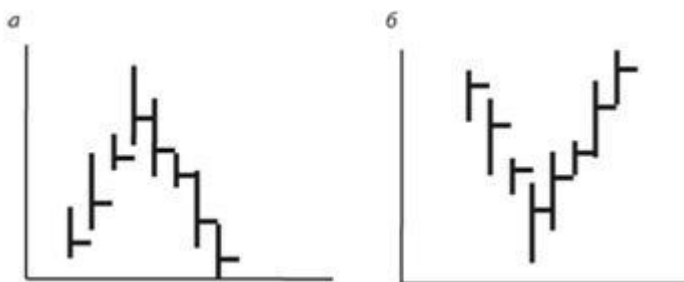

Рис. 5. Схематичне зображення V-подібною моделі або «шпильки»: **a** - спрямованої вгору; **b**-спрямованої вниз

Як правило, день, на який припадають вершина або підстава шипа, супроводжується високим обсягом торгівлі. Іноді праворуч, рідше зліва від вершини (підстави) «шпильки» формується невелика платформа. Такі моделі отримали назву «розширені V-моделі («extended V»), Якщо частина учасників

ринку намагається стримати раптовий і необґрунтоване зростання цін, то платформа формується праворуч, а якщо вона виникає зліва, то значить, учасники торгів прагнули затримати падіння цін (рис. 6). При направленні шипа вниз (раптовому падінні цін) розглядаються аналогічні перевернуті моделі.

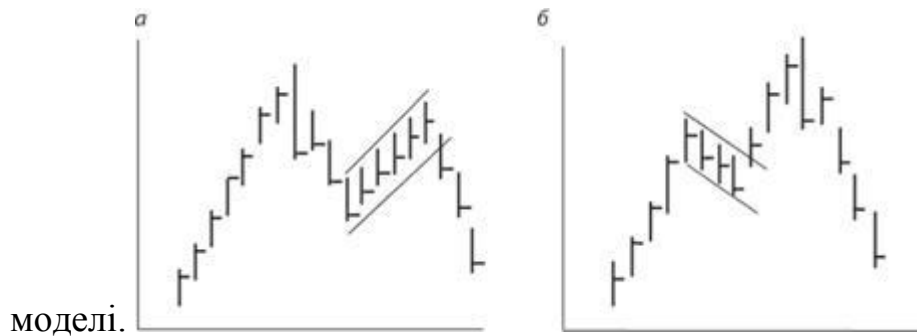

Рис.6 Схематичне зображення розширеної V-подібною моделі з платформою праворуч і зліва

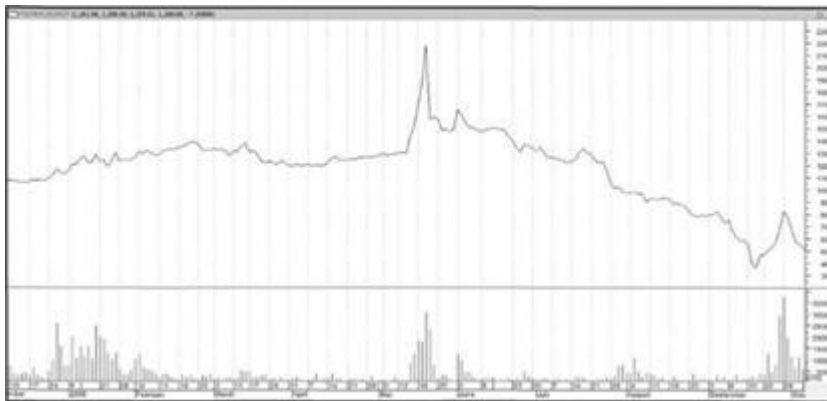

Рис. 7 «Шип» на графіку звичайних акцій ВАТ «Полюс Золото»

Завдання 2. Ознайомитися з графічними моделями продовження тенденції Відвідайте сайт Чикагської товарної біржі. Зайдіть у розділ цінні папери. і визначте на підставі графіків яка модель переважає в тенденції прогнозування цін

Моделі *«прапор»* («flag») і *«вимпел»* («pennant»). утворюються тільки всередині тренда, є ознакою корекції тренда, підтверджуючої його продовження («тренд супроводжується підйомами і спадами»), і утворюються як дві паралельні прямі лінії, проведені зверху і знизу, які знижуються при висхідному або підвищуються за спадному тренді денних барів. Нахил «прапора» завжди спрямований у бік, протилежний основного руху цін.

Рис. 9. Графічні моделі «прапор» і «вимпел» на графіку акцій ВАТ «ЛУКойл»

Помічено, що після завершення корекції (завершення формування фігури «прапор») подальший підйом або спад цін мінімально складе величину, рівну середній величині барів у фігурі (цифри 1 і 2 на рис. 8). Ця властивість «прапора» відбивається приказкою «прапор завжди піднімається до середини флагштока» і якщо в тренді припиняється виникнення фігур «прапор» або «вимпел», то від інвестора потрібна підвищена увага, оскільки сила тренда виснажується. Тривалість формування моделей становить від чотирьох до 10-12 днів.

Графічна модель «*трикутник*» зустрічаються досить часто, але їх виявлення вимагає певних навичок. Виділяють три види трикутників - симетричний, висхідний і спадний. Всі вони відносяться до фігур продовження тенденції, і їх виявлення на графіку ціни говорить про продовження тренда, в якому вони виникли. Модель «трикутник» формується всередині чинного тренда, і її тривалість становить від двох до шестисемі тижнів. Схематична модель симетричного трикутника, що формується на висхідному тренді, представлена на рис. 9.

Рис. 9 Схема графічної моделі «симетричний трикутник»

Як очевидно з рис. 9, формування симетричного трикутника починається з того, що вершини під номерами 3 і 5 виявляються нижче, ніж попередні вершини, а підстави (рос основание) повільно піднімаються. На перший погляд, така поведінка цін говорить про завершення висхідного тренда, і тільки аналіз даної цінової моделі дозволяє зробити більш обґрунтований висновок. Для цього по чотирьох точках локальних екстремумів - двом вершинам 1 і 3 і двома підставами 2 і 4 будуються дві прямі лінії, точка перетину яких між собою отримала назву *«вершина»* («арех»). Ці лінії виступають як лінія підтримки (лінія 2-4) і лінія опору (лінія 1-3). Щоб фігура отримала завершений вигляд, з вершини 1 опускається перпендикуляр (*«підстава»* - *«base»*) на лінію 2-4. Вийшла фігура «лежить на боці симетричний трикутник». Сформована модель охоплює період консолідації цін, коли після швидкого підйому або падіння учасники ринку зупиняються і оцінюють свої позиції.

Якщо приблизно в проміжку від $1/3$ до $1/4$ висоти висхідного симетричного трикутника ціна проб'є верхню лінію 1-3, то висхідний тренд продовжиться, якщо ж пробою не станеться, то ціна перейде в бічний тренд або навіть відбудеться перелом тренда. При цьому можна оцінити мінімальну величину подальшого зростання цін після пробою лінії 1-3. Для цього з точки пробою піднімається перпендикуляр h , дорівнює величині підстави. Його вершина і буде шуканої мінімальною величиною підйому цін. Інший спосіб дозволяє виявити напрямок руху цін. Для цього в нашому випадку з точки 2 проводиться лінія в напрямку лінії 2-4. Утворюється в цьому випадку коридор

спрямований убик руху цін. Аналогічним способом проводиться аналіз симетричного трикутника, несформованого на падаючому тренді.

Графічні моделі «*висхідний*» і «*спадний трикутники*». Вже з назви можна припустити, що ці моделі формуються відповідно на висхідному і на спадному тренді. Хоча ці трикутники є різновидом симетричного трикутника, в той же час з їх допомогою, на відміну від симетричного трикутника, можна досить точно визначити розвиток тенденції (рис. 10).

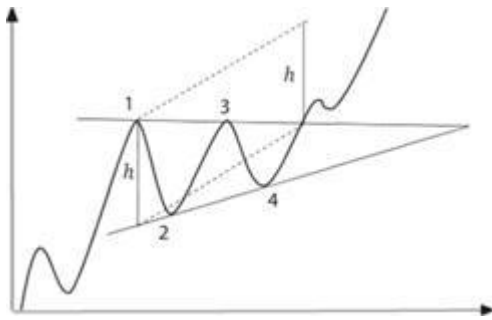

Рис. 10 Схема висхідного трикутника

Графічна модель «трикутник, що розширюється» - виникає, коли на ринку формуються дві сильні групи «биків» і «ведмедів», що складаються значною мірою з приватних інвесторів, кожна з яких бажає повернути ринок у свою сторону. Модель зустрічається відносно рідко і характеризується не сходженням сторін трикутника, як описувалося вище, а їх розбіжністю. Іншими словами, ця модель описує стан ринку, коли «бики» і «ведмеді» починають цей ринок «розгойдувати», хвилеподібно підвищуючи і знижуючи ціни.

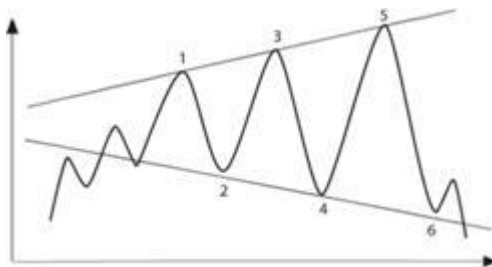

Рис. 11 Схема моделі «трикутник, що розширюється»

При цьому збільшується і обсяг торгівлі, тобто ринок стає стихійним. Модель формується на вершині висхідного тренда. Це «ведмежа» модель, оскільки вона завершується зміною тренду, тобто падінням ринку. Період формування моделі - 6-10 тижнів.

Графічна модель «алмаз» або «ромб» являють собою два трикутники - розширюється і наступний за ним симетричний (рис. 12). Зустрічається на вершині ринку і формується протягом 4-10 тижнів. У першій половині моделі обсяги торгівлі послідовно зростають, а в другій - знижуються. Формується дана модель рідко і вважається завершеною, коли ціна пробиває нижню сторону симетричного трикутника.

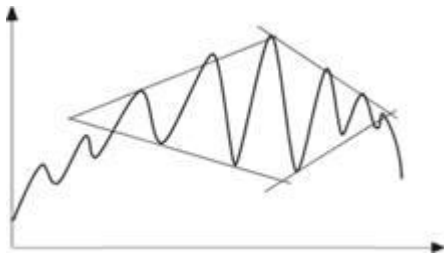

Рис. 12 Схема графічної моделі «алмаз»

Графічну модель «клин» («wedge») також можна розглядати як різновид трикутників. Вона формується всередині чинного висхідного або спадного тренда і своєю появою підтверджує його продовження. Клин формується протягом одного-двох місяців і за формою схожий на симетричний трикутник, похилений в сторону, протилежну тренду. Клин, спрямований гострим кутом вниз, вважається «бичачою» моделлю, оскільки формується на висхідному тренді і підтверджує його продовження (рис. 13).

Клин, як і інші моделі продовження тенденції, являє собою етап у розвитку тренда після швидкого зростання або падіння, протягом якого учасники ринку роблять оцінку тенденції. Зазвичай до прориву клин проходить від 2/3 до 3/4 своєї довжини.

Рис. 13 Схема графічної моделі «клин»

Графічна модель «*прямокутник*» являє собою період у розвитку тренда, після завершення якого тренд продовжує свій рух. Фігура являє собою ланцюжок послідовних підйомів і спадів з однаковою амплітудою, що виникають при розвитку тренда. При аналізі аналітик проводить прямі лінії по вершинах та підставам фігури, часто паралельні, що й дало назву графічній моделі. Інша назва прямокутника – «ціновий коридор». Новоутворена фігура може бути паралельною осі абсцис графіка або злегка нахиленої. Відноситься до середньострокових моделям, що формується протягом одного-двох місяців (рис. 14).

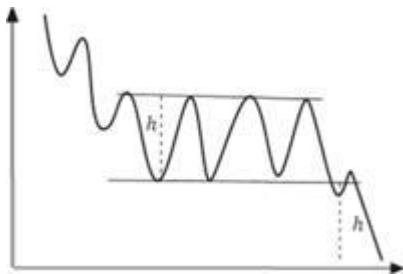

Рис. 14.Схема графічної моделі «прямокутник» на спадному тренді

Прямокутники різної тривалості формуються і на висхідних, і на низхідних трендах. Їх виникнення є наслідком ринкової боротьби двох рівних за силами груп «биків» і «ведмедів». Як правило, після завершення цієї боротьби рух ринку продовжується в напрямку попереднього тренду. На підставі амплітуди коливання цін h в прямокутнику можна оцінити мінімальну величину подальшого за проривом зміни цін. Для цього, як показано на рис. 14, висоту прямокутника h переносять в точку прориву нижньої лінії прямокутника, яка на падаючому тренді виступає як лінія опору.

Є й інший спосіб вимірювання величини майбутнього зміни цін після прориву. Він застосовується у разі надмірно тривалого бічного руху цін у прямокутнику. Вимірюється довжина прямокутника, яка транспортується в точку прориву у формі висоти зміни ціни. У цьому випадку передбачається, що тривала боротьба «биків» і «ведмедів» призводить до накопичення значної

ринкової енергії, що виражається в сильному ривку після тривалої паузи (рис. 20).

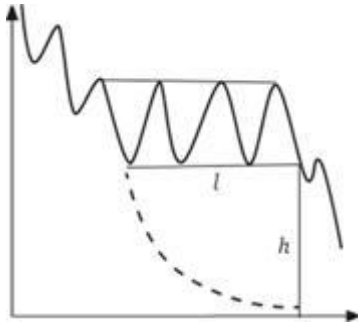

Рис. 20. Схема зміни цін після завершення графічної моделі «прямокутник» на спадному тренді

Практичне заняття № 7 Семінар «Ознайомлення із Законом України «Про товарну біржу»

Питання для обговорення на семінарі

1. Правове становище товарної біржі Основні принципи діяльності товарної біржі.
2. Права та обов'язки товарної біржі.
3. Порядок створення товарної біржі та її реєстрації.
4. Статут товарної біржі та умови членства у товарній біржі .
5. Права та обов'язки члена товарної біржі.
6. Органи управління товарною біржею.
7. Організаційна структура товарної біржі.
8. Майно товарної біржі Гарантії майнових прав товарної біржі.
9. Біржові операції.
10. Біржові брокери.
11. Правила біржової торгівлі.
12. Оподаткування товарної біржі та її членів. Облік і звітність на біржі.
12. Порядок розгляду спорів. Припинення товарної біржі

Практичне заняття № 8 Розрахунок та аналіз індексів товарної біржі

Завдання 1. За даними Державної служби статистики кількість бірж в Україні характеризується такими даними:

Роки	Кількість бірж				
	Усього зареєстровано	Універсальні	Товарні та товарно-сировинні	Агропромислові	Інші
2013	574	108	400	24	42
2014	586	107	415	23	41
2015	555	104	391	24	36

Визначити:

1) структуру бірж України за видами спеціалізації

Результати оформити у вигляді таблиці. Відобразити структуру бірж у 2015 р. у вигляді кругової діаграми

2) абсолютні і відносні показники динаміки кількості бірж в Україні. Результати оформити у вигляді таблиці. Результати оформити у вигляді таблиці. Відобразити динаміку бірж за 2013-2015 рр. у вигляді стовпчикової діаграми .

Завдання 2. За даними Державної служби статистики результати діяльності найбільших товарних бірж України за 2014 рік характеризуються такими даними:

Біржі	Обсяг укладених угод, млн. грн.	Кількість укладених угод, млн. грн.
Аграрна біржа	11769.5	3606
Українська універсальна біржа	64441.1	3865
Товарна біржа «Капітал-контракт»	1404,0	25
Товарна біржа «Перспектива-комодіті»	1402,1	5500
Товарна біржа «Київська агропромислова біржа»	779,2	14040
Загалом по біржах України	25680,4	60733

Визначити:

1) питому вагу обсягу та кількості укладених угод на кожній із вказаних товарних бірж у загальному обсязі укладених угод на товарних біржах України

2) середню вартість однієї укладеної угоди по кожній товарній біржі і по всіх товарних біржах України. Провести порівняльний аналіз отриманих результатів по даних товарних біржах між собою та з середнім по всіх товарних біржах України.

Результати оформити у вигляді таблиці..

Завдання 3. За даними Державної служби статистики обсяг укладених угод на товарних біржах України за видами товарів характеризується такими даними:

Види товарів	Роки	
	2010	2014
Метал і металопродукція	17,7	3,8
Транспортні засоби	184,5	76,7
Лісілісоматеріали	344,0	2094,8
Паливо	2630,4	1027,8
Нафта сира	0,1	0,1
Пропан і бутан скраплені	1208,2	400,1
Сільськогосподарська продукція	43787,4	13856,2
Продовольчі товари	2272,3	1707,2
Хімічна продукція	107,4	0,1
Нерухомість	252,4	2316,9
Інші непродовольчі товари	215,4	2843,9
Інші види	1629,1	1753,0
Всього	51440,6	25680,4

Визначити:

- 1) структуру укладених угод на біржах за видами товарів за рік., оцінити суттєвість структурних змін в обсязі біржового обороту за ці роки;
- 2) абсолютну і відносну зміну обсягу укладених угод за видами товарів за період з 2010-2014 роки.

Результати оформити у вигляді таблиці.

Практичне заняття № 9 Аналіз стану розвитку бірж в Україні

Завдання 1 Відвідайте сайт Товарна біржа «Універсальна товарно-сировинна біржа» <http://www.utsb.kiev.ua/ukr/>

Дайте відповіді на такі питання:

1. З яких видів продукції та сировини проводить біржа торги? http://www.utsb.kiev.ua/ukr/zahalna_informatsiya

2. Ознайомтеся з органами управління товарної біржі «Універсальна товарно-сировинна біржа» http://www.utsb.kiev.ua/ukr/orhany_upravlinnya

3. Відвідайте електронний торговий майданчик біржі та ознайомтеся з його функціонуванням <https://www.utsb.com.ua/>

4. Що являє собою Міжбіржовий електронний союз?

5. Ознайомтеся з переліком брокерських брокерських контор в Україні

6. Якими нормативними документами регулюється діяльність цієї біржі

7. Хто є партнерами біржі?

Реферат на тему: Інституціональне забезпечення біржового аграрного ринку

Змістовний модуль 2

Практичне заняття № 10 Правове регулювання брокерської діяльності

Завдання для самостійної роботи

Ознайомитися із структурою та змістом договорів, які регулюють брокерську діяльність

ДОГОВІР НА БРОКЕРСЬКЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ №__.

м. _____ «_» _____ 200_ р.

Брокерська контора _____, далі іменована БРОКЕР,
в особі _____, який діє на основі Статуту,
та _____, далі іменований КЛІЄНТ,
в особі _____, який діє
на основі _____, уклали цей договір про таке:

1. ПРЕДМЕТ ДОГОВОРУ

1.1. Клієнт доручає, а Брокер зобов'язується:

1.1.1. Укладати угоди від імені і за рахунок Клієнта (**на основі договору доручення та разового доручення**).

1.1.2. Укладати угоди для Клієнта від імені Брокера (**на основі договору комісії**).

1.1.3. Надавати клієнту інформаційні послуги, пов'язані з реалізацією та купівлею товару.

2. ПОРЯДОК ВИКОНАННЯ ДОРУЧЕНЬ

2.1. Брокер гарантує, що він володіє правом укладання угод на біржі.

2.2. Брокер виконує доручення Клієнта, керуючись діючим законодавством і Правилами біржової торгівлі. Брокер зобов'язаний інформувати Клієнта про вимоги, що висуваються до біржових товарів.

2.3. Брокер виконує доручення Клієнта за такими видами угод:

2.3.1. Угода з реальним товаром (в цьому випадку Брокер або Клієнт виступає в якості продавця або покупця товару, поставка якого відбудеться у певний строк з моменту реєстрації угоди на біржі).

2.3.2. Угода з умовою (в цьому випадку Клієнт дає доручення продати реальний товар, з умовою одночасної купівлі для Клієнта іншого реального товару). При одержанні такого доручення Брокер має право відмовитись від його виконання. Якщо Брокер продасть товар, але не виконає доручення, щодо купівлі іншого, то він позбувається права на винагороду по угоді з умовою.

2.3.3. Угоди з цінними паперами.

2.4. За вказаними в пунктах 2.3.1, 2.3.2 типами угод Клієнт може дати Брокеру такі види доручень:

- 1) купити товар за поточною біржовою ціною дня;
- 2) продати товар за поточною біржовою ціною дня;
- 3) купити товар за ціною не вище заданої;
- 4) продати товар за ціною не нижче заданої;

- 5) купити товар в момент, коли ціна на нього досягне певного значення;
- 6) продати товар в момент, коли ціна на нього досягне певного значення.

2.5. Крім того Брокер надає Клієнту такі послуги:

- 1) інформує про поточну біржову ціну на конкретний товар;
- 2) інформує про наявність конкретного товару на біржі.

2.6. Сторонами приймається такий порядок виконання доручень з продажу реального товару, який є в наявності:

2.6.1. Клієнт направляє Брокеру договір доручення або договір комісії, підписаний з його сторони, а також представляє гарантію виконання зобов'язань, доручення на право здійснення угоди, яке є необхідним при здійсненні угод від імені Клієнта. З цього моменту Клієнт втрачає право розпоряджатися даною партією товару до отримання звіту Брокера про здійснення угоди або повідомлення про зняття товару з торгів. Клієнт зобов'язаний за свій рахунок запакувати та маркувати товар відповідно з вимогами стандартів, технічних умов, а також з вимогами, що висуваються до біржових товарів.

2.6.2. Брокер, отримавши доручення, зобов'язаний негайно розпочати роботу по **виконанню** доручення Клієнта на біржі.

2.6.3. Виконавши доручення, Брокер зобов'язаний в триденний термін представити звіт з документами, отриманими від контрагента за здійсненою угодою, включаючи оформлений екземпляр укладеного договору.

2.6.4. При отриманні звіту Брокера Клієнт зобов'язаний в триденний термін виплатити Брокеру винагороду за виконане доручення та вартість реєстрації угоди на біржі, а також виконати всі свої обов'язки, пов'язані з укладеною угодою. Строк відвантаження товару визначається в договорі дорученні або комісії та договорі поставки.

2.6.5. Якщо Клієнт має заперечення щодо звіту, він зобов'язаний в десятиденний термін з моменту отримання звіту повідомити про них Брокеру. В іншому випадку звіт вважається прийнятим Клієнтом.

2.6.6. Якщо товар відповідно з Правилами біржової торгівлі знімається з торгів, Брокер зобов'язаний повідомити про це Клієнта в триденний термін. Клієнт зобов'язаний в __ денний термін з моменту отримання повідомлення Брокера знизити ціну або відкликати доручення. У випадку відкликання доручення Клієнт у триденний термін з моменту отримання повідомлення виплачує Брокеру відшкодування витрат по виконанню доручення _____ грн.

2.6.7. Клієнт може в договорі доручення або договорі комісії обумовити право Брокера на часткову реалізацію товару, вказаного в договорі.

2.7. При виконанні доручення з купівлі при угодах з реальним товаром приймається такий порядок:

2.7.1. Клієнт направляє Брокеру договір доручення або договір комісії, підписаний з його сторони, а також представляє гарантію виконання зобов'язань, доручення на право здійснення угоди, яке є необхідним при здійсненні угод від імені Клієнта.

2.7.2. Брокер, отримавши доручення, зобов'язаний негайно розпочати роботу по **виконанню** доручення Клієнта на біржі.

2.7.3. Виконавши доручення, Брокер зобов'язаний в триденний термін представити звіт з документами, отриманими від контрагента за здійсненою угодою, включаючи оформлений екземпляр укладеного договору.

2.7.4. При отриманні звіту Брокера Клієнт зобов'язаний в триденний термін виплатити Брокеру винагороду за виконане доручення та вартість реєстрації угоди на біржі, а також виконати всі свої обов'язки, пов'язані з укладеною угодою. Термін відвантаження товару визначається в договорі доручення або договорі комісії та договорі поставки.

2.7.5. Якщо Клієнт має заперечення щодо звіту, він зобов'язаний в десятиденний термін з моменту отримання звіту повідомити про них Брокеру. В іншому випадку звіт вважається прийнятим Клієнтом.

2.7.6. Якщо по закінченню строку дії договору доручення або комісії Брокер не виконає доручення з причин, що не залежать від нього, він повинен

повідомити про це Клієнта, а той в триденний термін з моменту отримання повідомлення повинен виплатити Брокеру відшкодування витрат по виконанню доручення ___ грн.

2.8. Клієнт може в договорі дорученні або комісії в якості додаткової умови надати Брокеру право продажу або купівлі товару вказаного в меншій кількості, ніж зазначено в договорі, а також право самостійно без узгодження з Клієнтом зменшувати ціну доручення.

2.9. Вид доручення (п.2.4. договору) може бути оперативно змінений Клієнтом (відповідальною

особою Клієнта) телефонограмою, яка підлягає обов'язковій реєстрації кожною із сторін. 2.10. Умови даного договору не підлягають розголошенню.

3. ГАРАНТІЇ

3.1. Якщо клієнт дає доручення про купівлю товару, то він зобов'язаний представити гарантію оплати товару, яка може бути у формі:

3.1.2. Представлення банківської гарантії на оплату товару (оригінал).

3.1.3. У вигляді довідки про наявність грошових засобів на розрахунковому рахунку Клієнта, завіреної банком на дату, що передуює поданню замовлення.

3.2. Якщо клієнт виступає в якості продавця, він зобов'язаний представити гарантію виконання зобов'язання у формі:

3.2.1. Завіреної складської розписки або транспортного документу, що підтверджує відвантаження товару на адресу біржі.

3.2.2. Неустойки за прострочку поставки або недопоставку товару, яка сплачується ще крім збитків, що виникли в результаті порушення договору поставки. Розмір неустойки вказується у договорі доручення або в пункті "Гарантії" та не може бути меншим 15 відсотків вартості товару.

3.3 Наявність та види гарантій повинні бути відображені у договорі доручення або комісії. При відсутності гарантій або розмірі неустойки менше 15 відсотків Брокер має право відмовитись від виконання доручення, в

письмовій формі повідомивши про це Клієнта в _____ термін. Брокер має право в будь-який час відмовитись від укладання чи виконання договору доручення або комісії.

УМОВИ РОЗРАХУНКІВ

4.1. Сума винагороди брокера визначається у відсотках від суми угоди (без врахування податку з продажу).

4.2. За виконання доручення по угоді з реальним товаром Клієнт здійснює оплату послуг Брокера залежно від виду доручення в таких розмірах (вказати прописом):

по дорученню 1) _____ відсотки _ %

по дорученню 2) _____ відсотки _ %

по дорученню 3) _____ відсотки _ %

по дорученню 4) _____ відсотки _ %

по дорученню 5) _____ відсотки _ %

по дорученню 6) _____ відсотки _ %

4.3. За виконання доручення по угоді з умовою винагорода вираховується окремо **по** угоді **на** продаж та по угоді на купівлю за ставками пункту 4.2.

4.4. Крім того, Клієнт додатково виплачує Брокеру _____ відсотків від загальної суми угод.

4.5. За надання інформаційних послуг по пункту 2.5. договору Клієнт виплачує Брокеру винагороду в розмірі одноразового нарахування _____ гривень.

4.6. Якщо брокер по дорученню 3) купив товар по ціні, яка є нижчою за передбачену, а по дорученню 4) продав товар по ціні, яка є вищою за передбачену в дорученні клієнта, тоді останній крім винагороди, що вираховується відповідно з пунктом 4.2., виплачує Брокеру _____ відсотків від різниці між визначеною ціною та тою, більш вигідною ціною, по якій Брокер здійснив угоду. Правила цього пункту виконуються при виконанні договору доручення.

4.7. Загальна сума винагороди, яку отримує Брокер за виконане доручення збільшується на суму податку з продажу, яка вказується окремим рядком.

4.8. Внесок за реєстрацію угоди встановлюється біржею на основі Правил біржової торгівлі, про що в письмовій формі Брокер зобов'язаний повідомити Клієнта. При оплаті внеску сума платежу збільшується на суму податку з продажу (послуг), яка в розрахункових документах подається окремим рядком.

4.9. Розміри та розрахунок суми, яку Клієнт повинен заплатити Брокеру та біржі, вказуються в звіті Брокера.

4.10. Оплата послуг Брокера і біржі здійснюється платіжним дорученням на рахунок Брокера.

4.11. Якщо Клієнт у вказаний термін не оплатив Брокеру винагороду та послуги біржі. Брокер має право списати відповідні суми з рахунку Клієнта в безакцептному порядку на протязі двох місяців з моменту виникнення права вимоги.

5. ПОРЯДОК ЗДІЙСНЕННЯ ЗВ'ЯЗКУ МІЖ СТОРОНАМИ

5.1. Зв'язок між сторонами здійснюється через відповідальних осіб. Клієнт виділяє для зв'язку з Брокером двох відповідальних осіб, які несуть повну відповідальність за здійсненні ним дії. Брокер зв'язується з клієнтом безпосередньо, або через свого регіонального представника, який має довіреність від Брокера.

5.2. Технічні та інші умови зв'язку оговорюються в Протоколі узгоджень умов зв'язку, який повинен подаватись як доповнення до цього договору.

5.3. Обов'язковим реквізитом при будь-якому зверненні Клієнта до Брокера є Код, який присвоюється Брокеру. Клієнт не має права повідомляти Код іншим особам.

6. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СТОРІН ТА ПОРЯДОК РОЗГЛЯДУ СПІРНИХ ПИТАНЬ

6.1. Сторони зобов'язані дотримуватись правил біржової торгівлі та інших документів, що регламентують діяльність біржі.

6.2. Брокер не несе відповідальності за виконання третьою особою угоди, що укладена ним для Клієнта або від імені Клієнта.

6.3. У випадку невиконання Клієнтом своїх зобов'язань по укладеній угоді. Брокер має право публічно повідомити про це всім учасникам біржової торгівлі.

6.4. У випадку ухилення від оплати або прострочки оплати брокерської винагороди та послуг біржі Клієнт сплачує Брокеру штраф у розмірі 0,2 відсотки належної суми за кожний день прострочки, але не більше десяти відсотків. Такий штраф може бути стягнений в безакцентному порядку в двомісячний термін з моменту виникнення права вимоги.

6.5. Суперечки, які виникають в зв'язку з виконанням цього договору вирішуються Біржовим Арбітражем. Рішення Біржового Арбітражу виконуються добровільно. При незгоді з рішенням Біржового Арбітражу зацікавлена сторона може звернутися в Державний арбітраж чи суд.

6.6. За невиконання доручення з вини Брокера останній сплачує клієнту штраф у розмірі _____% суми, вказаної в договорі доручення або комісії.

6.7. За розголошення умов цього договору винна сторона сплачує іншій стороні штраф в розмірі __ грн.

6.8. У випадку анулювання доручення до початку проведення торгів Клієнт зобов'язаний відшкодувати Брокеру витрати, які він поніс у фіксованій сумі __ грн.

7. ТЕРМІН ДІЇ, ЗАСАДИ, ЗМІНИ ТА АНУЛЮВАННЯ ДОГОВОРУ

7.1. Цей договір вступає в силу з моменту його підписання та діє _____. Якщо за тридцять днів до закінчення строку дії договору жодна з сторін не заявить про інше, договір вважається пролонгованим на наступний календарний рік.

7.2. Зміни умов або анулювання договору здійснюються за згодою сторін.

7.3. Будь-яка з сторін має право розірвати договір, письмово попередивши іншу сторону не менше, як за два місяці.

8. ІНШІ УМОВИ

До цього договору додаються та є його невід'ємною частиною:

- 1) Договір-доручення (типова форма).
- 2) Договір-комісії (типова форма).
- 3) Звіт брокера.
- 4) Повідомлення Брокера.
- 5) Протокол узгодження умов зв'язку.
- 6) Доручення (разове).
- 7) Доручення (може видаватись при оформленні договору на брокерське обслуговування).
- 8) Договір доручення на здійснення угоди з умовою.

РЕКВІЗИТИ СТОРІН:

КЛІЄНТ:

Поштова адреса _____

Розрахунковий рахунок № _____

в _____

БРОКЕР:

Поштова адреса _____

Розрахунковий рахунок № _____

в _____

ПІДПИСИ СТОРІН:

від БРОКЕРА _____ (*підпис*) від КЛІЄНТА _____ (*підпис*)

М.П. М.П.

ДОГОВІР ДОРУЧЕННЯ №_.

м. _____ . «_» _____ 200_ р.

Брокерська контора _____ далі іменована БРОКЕР,
в особі _____, який діє на основі
Статуту, та _____, далі іменованій КЛІЄНТ
в особі _____, _____, який діє
на основі _____, уклали цей договір про таке:

1. Відповідно з Договором №_ від «_»____ 200_ р. на брокерське
обслуговування Клієнт доручає, а Брокер зобов'язується укласти від імені
Клієнта угоду на _____ (купівлю-продаж) такого товару:

1.1. Назва товару (із зазначенням виробника) _____

1.2. Одиниця виміру _____

1.3. Кількість _____

1.4. Якість (новий, б/к, дата виготовлення, гарантійний строк,
стандарт та ін.) _____

1.5. Упаковка (опис або посилання на стандарт) _____

1.6. Місцезнаходження товару _____

(місто/область)

1.7. Строк поставки _____

1.8. Порядок і форма оплати _____

1.9. Базис поставки _____

1. Вид доручення №__, його текстове формулювання (згідно з
п.2.4. договору на брокерське обслуговування із зазначенням у необхідному
випадку ціни) _____

2. Гарантії виконання зобов'язання (по п.3. договору на брокерське
обслуговування):

неустойка за прострочку поставки або недопоставку товару в розмірі ____
% вартості товару. Сплата неустойки не звільняє від виконання зобов'язань.

3. Ціна товару визначається Брокером на основі біржових торгів, після чого розраховується сума угоди, суми брокерської винагороди та оплати послуг біржі. Податок з продажу включається у вартість товару і вказується окремим рядком в розрахункових документах.

4. По укладеній на основі цього договору угоді отримує права та несе обов'язки Клієнт.

5. Розмір основної винагороди Брокеру (відповідно з договором на брокерське обслуговування, п.4.2.) _____

6. Строк дії договору: до «__» _____ 200_ р.

РЕКВІЗИТИ СТОРІН:

БРОКЕР:

Поштова адреса _____

Розрахунковий рахунок № _____

в _____

КЛІЄНТ:

Поштова адреса _____

Розрахунковий рахунок № _____

в _____

Назва, адреса або транспортні реквізити відвантажувача/одержувача (непотрібне закреслити):

БРОКЕР _____ (підпис) КЛІЄНТ _____ (підпис)

ДОГОВІР КОМІСІЇ № _____.

м. _____ «__» _____ 200_ р.

Брокерська контора _____, далі іменована БРОКЕР,

в особі _____, який діє на основі

Статуту, та _____, далі іменованій КЛІЄНТ

в особі _____, який діє **на**

основі _____, уклали цей договір про таке:

1. Відповідно з Договором №_ від «_»_____ 200_р. на брокерське обслуговування Клієнт доручає, а Брокер зобов'язується укласти від імені Брокера угоду на _____ (купівлю-продаж) такого товару:

1.1. Назва товару (із зазначенням виробника)_____

1.2. Одиниця виміру _____

1.3. Кількість _____

1.4. Якість (новий, б/к, дата виготовлення, гарантійний строк, стандарт та ін.)_____

1.5. Упаковка (опис або посилання на стандарт) _____

1.6. Місцезнаходження товару _____ (місто/область)

1.7. Строк поставки _____

1.8. Порядок і форма оплати _____

1.9. Базис поставки _____

2. Вид доручення №__, його текстове формулювання (по п.2.4. договору на брокерське обслуговування із зазначенням у необхідному випадку ціни)

3. Гарантії виконання зобов'язання (згідно з п.3 договору на брокерське обслуговування):

- при виконанні доручення з продажу товару Клієнт зобов'язується відвантажити товар за вказаною в укладеному договорі поставки адресою покупця. У випадку прострочки відвантаження або невідвантаження товару Клієнт виплачує Брокеру штраф в розмірі _ відсотків від вартості товару.

- при виконанні доручення по купівлі товару Клієнт перераховує Брокеру аванс для виконання укладеної для нього угоди в сумі _____ грн.

4. Ціна товару визначається Брокером на основі біржових торгів, після чого розраховується сума угоди, суми брокерської винагороди та оплати послуг біржі. Податок з продажу включається у вартість товару і вказується окремим рядком в розрахункових документах.

5. По угодах з товаром, здійснених на основі цього договору. Брокер отримує права та несе обов'язки сторони по договору. У випадку порушення третьою особою угоди, укладеної з нею Брокером, Брокер зобов'язаний без затримки повідомити про це Клієнта, зібрати та забезпечити необхідні докази.

6. Розмір основної винагороди Брокеру (відповідно з договором на брокерське обслуговування, п.4.2.) _____

7. Строк дії договору: до «__» _____ 200_ р.

РЕКВІЗИТИ СТОРІН:

БРОКЕР:

Поштова адреса _____

Розрахунковий рахунок № _____

в _____

КЛІЄНТ:

Поштова адреса _____

Розрахунковий рахунок № _____

в _____

Назва, адреса або транспортні реквізити
відвантажувача / вантажоодержувача (непотрібне
закреслити): _____

БРОКЕР _____ (підпис) КЛІЄНТ _____ (підпис)

Практичне заняття № 11 Дослідження технології проведення біржового торгу 2 год

Процес біржової торгівлі передбачає велику кількість операцій, зміст і порядок виконання яких залежать від багатьох чинників – спеціалізації біржі, її форми, особливостей біржового товару, рівня стандартизації, якості товару, досвіду організації біржових торгів тощо. Ці операції регламентуються Правилами біржової торгівлі.

Підготовка біржових торгів починається з подачі брокерськими конторами й фірмами в інформаційно - довідковий відділ біржі офіційних письмових заявок на продаж або купівлю товару встановленої форми.

Отримані біржею від брокерів заявки, які надійшли в інформаційно - довідковий відділ, після їхньої реєстрації узагальнюються в інформаційному аркуші за видами товарів, виставлених на торги наступного дня.

Відповідно до заявок маклер оголошує на аукціоні назву біржових товарів, їх базис поставки, обсяг партії, ціну та інші показники. Якщо брокер виказав інтерес до товару, оголошеного маклером, він повідомляє про це останньому вголос або підняттям руки. В разі досягнення згоди брокер-продавець і брокер-покупець підписують заявку на товар, який є об'єктом угоди. З цього моменту угоду вважають укладеною. Підписана двома сторонами заявка надходить до маклера, який реєструє її підписом та фіксує час і дату реєстрації. Після цього реєстратор вводить інформацію про реєстрацію угоди до банку даних [30].

Процес проведення і завершення торгів у біржовому колі проходить так. У визначений час торгів гофброкер (маклер), роль якого полягає у сприянні ефективним торгам у товарній секції, розпочинає торги в такій послідовності:

- 1) Запрошує брокерів підійти у центр;
- 2) Брокер дає одну копію карточки-замовлення на продаж гофброкеру, який вписує туди наступну інформацію:
 - номер торгів (№ 1, № 2 в той день і в даному товарному колі);
 - символ товарної секції;
- 3) Брокер оголошує свою пропозицію продати в такому порядку:
 - товар і сорт;
 - запропонована ціна за одиницю;
 - кількість, місце поставки, дата поставки та інші умови контракту;
- 4) Брокери, які зацікавлені в даній покупці, можуть задавати запитання

безпосередньо продавцю;

5) Брокери можуть вигукнути ціну, за якою вони б купили товар, їх ціна може бути вищою або нижчою від запропонованої;

6) Якщо брокер хоче купити товар за оголошеною ціною, він піднімає витягнуту руку долонею до себе і кричить: „Купую”. Гофброкер на подіумі піднімає витягнуту руку долонею до покупця і кричить: „Продано”. Покупець підходить до подіуму, записує дані про себе і ставить підпис на двох копіях картки-замовлення. З цього моменту контракт між двома брокерами стає юридичним зобов'язанням;

7) Одна копія картки подається оператору для вводу в комп'ютер, друга залишається у брокера-продавця для обліку „продано”. Брокер-покупець повинен зафіксувати цю угоду в своєму записнику (номер контракту, час, товарна яма, брокер-продавець, товар, ціна, кількість);

8) Якщо немає відповіді з боку брокерів в ямі, тоді гофброкер запитує:

„Чи є пропозиція купити?” і фіксує на картці найвищу запропоновану ціну. У брокера-продавця є час обдумати пропозиції; якщо він не зацікавлений, то дає знати гофброкеру, який закриває торги щодо даного контракту і запрошує наступного продавця; час для кожного брокера контролюється гофброкером (3- 6 хвилин);

9) Кожні 25 хвилин звучить гонг. Угода, яка перебуває в процесі укладення, повинна відбутися. Потім оголошується перерва (5 хвилин) (торги, як правило, йдуть з 11 до 13 години).

Підтвердження контрактів відбувається в розрахунковій палаті (з 14 до 17 години). Розрахункова палата і брокери повинні підтвердити торги, які провели в „ямах”. Брокер-продавець і брокер-покупець за допомогою службовця розрахункової (клірингової) палати остаточно погоджуються з даним повним контрактом. Контракт підписується брокерами, скріплюється печатками і реєструється на біржі) [39].

Угоду необхідно зареєструвати у встановлений Правила біржової торгівлі проміжок часу.

Згідно з Правилами біржової торгівлі угоду можна оформляти і після закінчення торгів у чітко визначений час. Попередньо брокери обмінюються письмовими контрактами для того, щоб угода набула юридичної сили. Працівники біржі та спеціальні біржові комітети здійснюють контроль за достовірністю укладання угод.

Біржовий контракт сторони можуть оформити й пізніше (наприклад, протягом чотирьох днів після закінчення торгу) [41].

Процес біржових операцій на українських товарних біржах показано на рис. Аби підвищити ефективність функціонування бірж, сьогодні широко використовуються програми автоматизованих систем організації біржових торгів [30].

На більшості бірж здійснюються **електронні торги**. На сьогодні автоматизованими є такі функції: збір та реєстрація заявок, що надходять на торги; контроль за правильністю оформлення заявок, що відповідають правилам біржі; збір та реєстрація клієнтських заяв; організація зв'язку брокера з клієнтами (продаж клієнтських заяв); вибір списку заяв, що відповідають конкурентному попиту та пропозиції; забезпечення можливості проведення торгів брокерами між сесіями(електронні торги); інформаційне забезпечення брокерських фірм та служб біржі; інформаційне забезпечення торгів [12].

Укладання біржової угоди в електронній системі складається з декількох послідовних етапів:

- введення учасником заявки через термінал;
- перевірка у спеціальному контролюючому модулі кредитоспроможності учасника (за параметрами, виробленим членами розрахункової палати);
- підбір наказів покупців і продавців за алгоритмом «ціна/час»;
- надходженні інформації про виконані накази (ціна товару,

його кількість, найкращі ціни продажу й покупки) після укладання угоди на ті термінали, з яких надійшли ці накази, невиконані накази залишаються в системі доти, поки вони не будуть виконані або відкликані;

- напрямок звіту про угоду після підтвердження її в розрахункову палату, де здійснюється кліринг;
- внесення змін у рахунки продавців і покупців у розрахунковій палаті відповідно до результатів угоди [40].

Засоби автоматизації значно спрощують діяльність біржі, підвищують її оперативність, дають змогу збільшити кількість представлених товарів і брокерських фірм, тобто збільшується оборот біржі.

На сьогодні широке застосування засобів автоматизації дає змогу сформувати міцну технологічну базу для вдосконалювання організаційного управління біржею [48].

Процедура біржового торгу, яка склалася на товарних і фондових біржах України, здійснюється за принципом аукціону.

Біржі несуть відповідальність за будь-яке порушення Правил відповідно до положень про структурні підрозділи біржі та посадових інструкцій.

За порушення біржею Правил можуть застосовуватися санкції.

Завдання 1. Ознайомитися з послідовністю операцій біржової торгівлі на українських товарних біржах: (додаток А)

Практичне заняття № 12 Відпрацювання навиків біржової мови жестів та жаргону 2 год

У процесі формування правил ведення біржових торгів і правил поведінки на них сформувалась також особлива мова – біржова мова жестів.

Біржові жести – система умовних знаків (сигналів), поширених у біржовій практиці. Вона полягає в змінненні положення долонь і пальців брокера, торканні підборіддя і лоба, аби в такий спосіб позначити вид, ціну та кількість товару, призначеного для купівлі-продажу. Є жести, характерні для

окремих бірж, але є й універсальні, загальнозживані. Перш за все, на біржі неможливо обійтись без цифр, адже необхідно назвати ціну і кількість товару. Будь-яку цифру можна показати за допомогою п'яти пальців [39].

Так, купуючи товар, брокер повертає долоню до себе, а продаючи – від себе; цифри від одного до п'яти позначають за допомогою пальців, піднятих вертикально, а від шести до дев'яти – витягнутих горизонтально, десятки – торканням пальцями лоба, а сотні – торканням лоба кулаком .

Часто на біржах під час торгів брокери в основному викрикують свою інформацію. Наприклад, якщо маклер прочитав позицію, представлену брокером, а на неї ніхто не відреагував, тоді брокер може знизити ціну. Для цього він викрикує, наприклад, "знижую на 200". Якщо знову немає бажаючих, тоді брокер-продавець робить маклеру знак знизити ціну ще раз

Якщо ціна зафіксована, тоді брокер показує зігнутою в лікті горизонтально розміщеною рукою долонею вниз Брокер також може підняти ціну. Це робиться підняттям великого пальця вгору

Продавці й покупці вигукують пропозиції одночасно. Технологія ведення торгів передбачає підсумкове зближення цін. Для зручності ведення торгів на кожній біржі встановлюється мінімальний розмір зміни ціни, так званий крок у торгівлі з партнером. За великої кількості продавців і покупців підвищення (пониження) ціни встановлюється і фіксується біржею. Цю різницю називають *пунктом*, або *кроком*, що є одиницею мінімального коливання ціни курсу чи індексу.

Встановлення граничного коливання цін (кроку) на більшості бірж світу полегшує перебіг торгів, сприяє укладанню угод, зростанню обігу біржі. Граничні коливання цін встановлено на більшості бірж світу.

Наприклад, у США для зернових граничні коливання становлять 0,25 цента за 1 бушель; для кофе і цукру – 0,01 цента за 1 галон; для нафти – 1 цент за 1 барель тощо. Максимально допустимі протягом дня коливання цін,

перевищення яких призводить до призупинення торгів, встановлено тільки в США. Такий захід необхідний для запобігання паніки на біржі, він надає можливість торговцям краще оцінити вплив ринкової кон'юнктури на ціни, впорядкувати розрахунки, уникнути невиправданих банкрутств [39].

Крім жестів на біржі є і спеціальний жаргон, використовуючи який одним словом можна описати доволі складний стан ринку, угоди, охарактеризувати брокерів, дилерів, джобберів, трейдерів.

Особливе місце в біржовому жаргоні відводиться термінам, які характеризують рух цін, стан попиту і пропозиції на біржі. В роботі бірж процес встановлення ціни – один із найважливіших. Він потребує оперативної реакції і підбору слів, висловів, жестів. Використовувати жаргонні слова і вислови досить зручно, хоча б тому, що економиться час для вираження своїх думок і дій на біржі.

У світовій практиці біржової торгівлі використовують наступні жаргонізми:

- Бовтанка – безперервні однотипні операції купівлі-продажу цінностей, що здійснюються спекулянтами, які суттєво не впливають на кон'юнктуру ринку, що склалася; незаконна спроба брокера зібрати для себе додаткові суми комісійних шляхом прискореної купівлі-продажу цінних паперів за вказівкою клієнта.

- Брокер на узбіччі – член старої Нью-Йоркської напівофіційної фондової біржі, яка тепер носить назву Американська фондова біржа.

- В сторону – в США будь-яка ціна угоди або котирування, що не відповідає поточному рівню цін на ринку.

- Бик – біржовий спекулянт, що грає на підвищенні.

- В ящику – повідомлення дилера клієнту про одержання від контрагента телеграфного повідомлення про те, що фактична поставка цінних паперів за попередньою угодою виконана.

Процес біржової торгівлі передбачає певну кількість операцій, зміст і порядок ви

конання яких залежить від багатьох чинників – спеціалізованої біржі, її форми, особливостей біржового товару, рівня стандартизації, якості товару, досвіду організації біржових торгів. Усі операції щодо організації і проведення біржових торгів регламентуються правилами біржової торгівлі, які розробляються кожною біржею.

Типові жести біржовиків

На багатьох американських біржах покупці тримають руки долонею до себе, продавці – навпаки. Вертикально поставлені пальці означають кількість контрактів, які брокер бажає купити або продати. Горизонтальне положення пальців та руки показує розмір надбавки або скидки до існуючої у даний момент ціни. При цьому великий палець, відведений вгору, означає підвищення ціни, вниз – її зменшення.

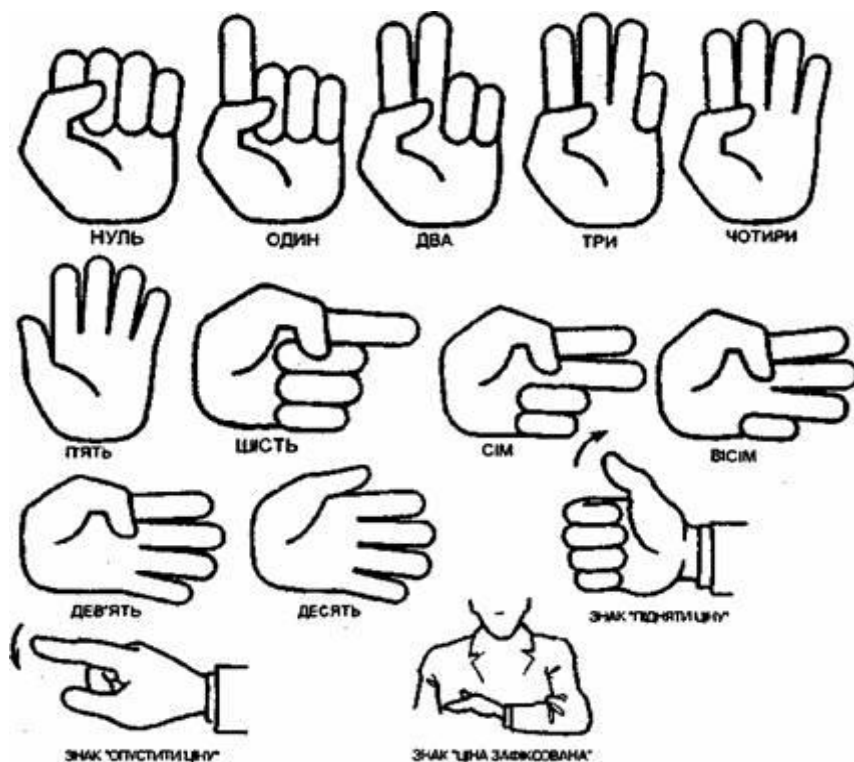

Рис. 11

Рис. 1. Типові жести біржовиків

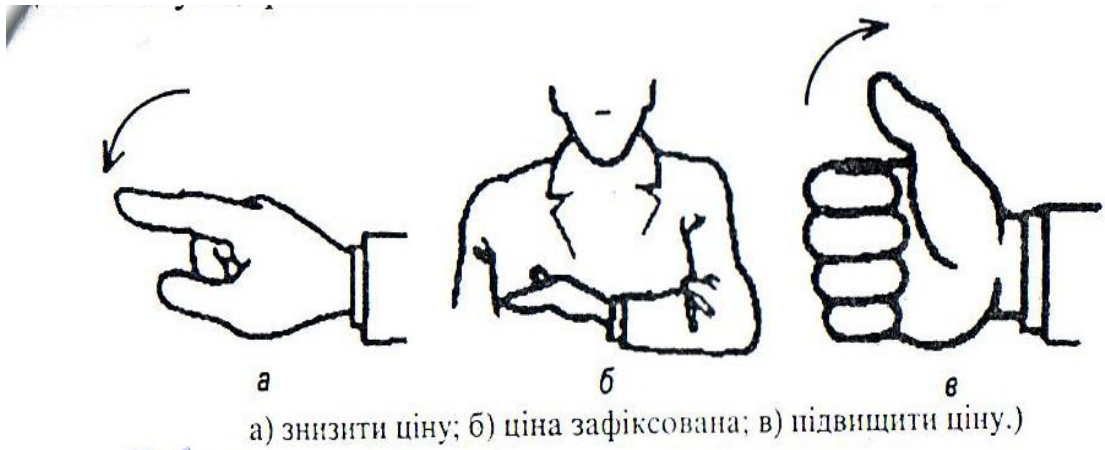

Рис. 2. Типові жести біржовиків

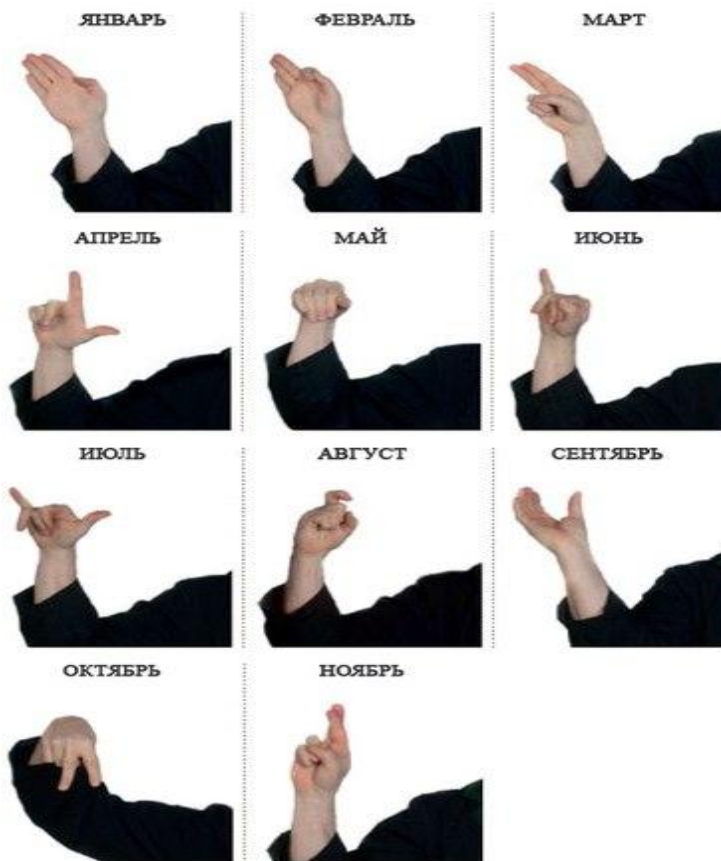

Рис. 3. Типові жести біржовиків

Рис. 4. Типові жести біржовиків

Завдання 1.

Покажіть жестами.

- 1) Біржовик має намір купити чотири біржових контракти на дизель з поставкою у серпні, Ціну зменшив на один тік, який рівний 10 центам
- 2) Біржовик планує продати шість контрактів з поставкою у березні. Запропонована ціна його не влаштовує і він пропонує підвищити ціну на один тік, який рівний 20 центам
- 3) Біржовик має намір купити два біржових контракти на дизель з поставкою у листопаді. Запропонована ціна його не влаштовує і він пропонує знизити ціну. Дійдено згоди (ціна зафіксована). Біржовик подає жест про заповнення бланку на підписання угоди.
- 4) Біржовик має намір купити два біржових контракти на бензин з поставкою у вересні. Він хоче взнати ціну пропозиції (скільки?). Після повідомлення про ціну він пропонує знизити. Йому виставляють нижчу ціну. Він погоджується на неї і показує жестом, що можна виписувати контракт.

Практичне заняття № 13 Здійснення хеджевих операцій 2 год

Теоретична частина

Цінових коливань на будь-якому ринку уникнути, практично, неможливо, оскільки ціновий ризик притаманний кожному сектору сучасної економіки (с/г, промислового виробництву, бізнесу, фінансам). Жодна страхова компанія не може надати підприємству страховку від несприятливого коливання цін. Захиститись від цінового ризику дає можливість ф'ючерсна біржа. Операції зі страхування цінового ризику з допомогою торгівлі ф'ючерсними контрактами називаються **хеджуванням**. Учасники ф'ючерсної торгівлі, які мають таку ціль, називаються хеджерами.

Хеджування складається із здійснення на ф'ючерсному ринку операції, однакової за обсягом та направленням з майбутньою операцією на реальному ринку. Воно є тимчасовою зміною продажу або купівлі реального товару. Позиція на ф'ючерсному ринку захищає хеджера від несприятливого коливання цін на його товари. Зміни цін на одному ринку будуть більш-менш компенсовано змінами цін на іншому ринку.

Різниця в цінах наявного та ф'ючерсного ринків визначається поняттям базиса, який підраховується відніманням із наявної ціни ф'ючерсного котирування відповідного товару. Завдяки хеджуванню хеджер змінює ризик цінових коливань на ризик змін співвідношення між наявною та ф'ючерсною ціною. Цей ризик відомий як базисний. З часом приближення строку ф'ючерсного контракту ціни наявного та ф'ючерсного ринків зближуються, тобто базис практично дорівнює нулю. Ця тенденція називається конвенцією. Для фізичних товарів розмір базису залежить від витрат на зберігання, страхування товару і ставки банківського відсотка. Для фінансових інструментів більший вплив мають операції арбітражу.

За технікою здійснення операцій розрізняють два види хеджування:

- **короткий хедж** – починається продажем ф'ючерсного контракту і завершується його купівлею (тобто зворотною угодою);

- *довгий хедж* – починається купівлею і закінчується продажем ф'ючерсного контракту.

Короткий хедж використовують власники або виробники товару для захисту ціни майбутнього продажу товару на наявному ринку.

Довгий хедж використовується торгівцями, переробниками або споживачами товарів для захисту від підвищення ціни товару, який вони збираються придбати.

Приклад 1. Хедж для захисту непокритих форвардних продаж. Фабрикант отримує 14 червня замовлення на листи з поставкою 15 вересня. Базуючись на поточній ціні міді та витратах виробництва він встановлює, що ціна міді не повинна перевищувати 52,0 центи/фунт. Однак існуюча ціна міді може змінитися протягом найближчих трьох місяців. Підвищення ціни може зменшити прибутки фабриканта або навіть завдати йому збитків. Фабрикант міг би купити мідь одразу після підписання контракту, але цим він значно зв'язав би свій робочий капітал, мав би витрати на відсотки і використав би склади з відповідними витратами. Виникли б і витрати на страхування. Фабрикант знає, що в таких випадках хедж дешевший і більш ефективний, ніж купівля наявної міді. Тому фабрикант прагне захистити ціни шляхом купівлі ф'ючерсних контрактів на мідь по 51,50 цента/фунт. Приймати поставку за ф'ючерсним контрактом фабриканту не вважається доцільним (витрати на прийняття поставки: не відомо час, місце поставки, якість товару).

4 серпня один з його постачальників (на реальному ринку) пропонує йому мідь за ціною 54,00 центи/фунт. Він приймає пропозицію і одночасно продає свої 5 вересневих контрактів по 53,75 цента/фунт. Ця операція принесе йому прибуток за ф'ючерсною позицією в розмірі 2,25 цента/фунт.

Враховуючи це, можна підрахувати реальний курс купівлі наявної міді, який складе 51,75 цента/фунт, що навіть нижче того, що передбачався.

Дії біржовика та можливі результати цих дій для більшої наочності зведемо до таблиці, вирізняючи окремо все, що відбувалось на ринку реального

товару та на ринку ф'ючерсних контрактів і, відповідно, результати на обох ринках та загальний результат хеджевої операції.

Реальний ринок	Ф'ючерсний ринок
14 червня цільова ціна міді 52,0 центи/фунт	15 червня відкриття позиції: купівля п'яти ф'ючерсних контрактів на мідь з поставкою в вересні за ціною 51,50 цента/фунт.
4 серпня Купівля міді по 54,00 центи/фунт	4 серпня закриття позиції: продаж вересневих ф'ючерсів на мідь по 53,75 цента/фунт Прибуток: 2,25 цента/фунт

Висновок. Реальний курс купівлі міді складає: 54,00 центи/фунт – 2,25 цента/фунт = 51,75 цента/фунт., що на 0,25 цента/фунт нижче, ніж планувалося.

Хоча в даній ситуації є інший варіант: 4 серпня біржовик нічого не здійснює, а на початку вересня таки приймає поставку міді за 5-ма ф'ючерсними контрактами по 51,50 цента/фунт, а це ще дешевше, ніж планувалось. Але за таких обставин біржовик не знає, з якого складу йому доведеться забирати мідь, це може бути навіть інша країна, адже невідомо хто продавець і накладні витрати (транспортування і страхування товару) можуть бути чималими, а різниця в ціні може не покрити ці витрати. Тому в реальному житті за таких обставин біржовик обрав би перший варіант завершення цієї угоди і завершив би її ще 4 серпня. Тим більше, що, купуючи мідь на ринку спот, біржовик купує у конкретного продавця і бачить товар, який купується, а поставка за ф'ючерсним контрактом – це «кіт в мішку»: не відомо хто продавець і сам товар можна побачити лише після його отримання.

Завдання для самостійної роботи

Ситуація 1. Виробник кіноплівки хотів визначити ціну на 20 тис. тройських унцій срібла, які він має наміри купити протягом грудня та січня. Сьогодні, 15 червня, поточна наявна ціна 5,2 дол. за унцію, ціна срібла за ф'ючерсними контрактами з виконанням в грудні складає 5,5 дол. за унцію. Виробник кіноплівки вирішує провести хеджування. Якими будуть його дії і результати, якщо в листопаді наявне срібло буде коштувати 9 дол., а грудневий

ф'ючерсний контракт 9,5 дол. за унцію? Розмір контракту - 5 тис. тройських унцій.

Ситуація 2. В червні фермер сподівається, що врожай сої у вересні складе не менше 10 тис. бушелів. В цей час наявні ціни на сою нового врожаю дорівнюють 7 дол., а ф'ючерсні на листопад - 7,25 дол. Листопад є початком ринкового року для сої нового врожаю. Проведіть хеджеву операцію і зробіть розрахунки її результатів, якщо на початку вересня наявні ціни склали 6,72 дол./буш., а ф'ючерсні - 6,95 дол./буш. з виконанням в листопаді. Одиниця контракту - 5 тис. бушелів.

Ситуація 3. Вітчизняний імпортер повинен в грудні оплатити поставлений товар в сумі 500 тис. дол. США. В листопаді курс спот складає 5,30 грн. за 1 дол. США, грудневий ф'ючерс на Придніпровській товарній біржі у листопаді коштує 5,33 грн. за 1 дол. США. Проведіть хеджеву операцію і розрахуйте результати, якщо на момент платежу в грудні курс відповідно становить: спот - 5,59 грн., ф'ючерс - 5,63 грн.

Ситуація 4. Нафтовиробник в травні планує продати 40000 барелей нафти по 105,43 дол. за барель з поставкою в вересні. Вересневий ф'ючерс в цей час має ціну 105,94 дол. На момент поставки ціна спот на реальному ринку сирої нафти складає 105,08 дол., а вересневий ф'ючерс - 105,02 дол. Проведіть хеджеву операцію і розрахуйте результат.

Ситуація 5. Фермер в серпні закупив поросят загальною вагою 2700 кг і планує завершити їх відгодовувати в лютому наступного року. Розрахункова собівартість 1 кг живої ваги складає 0,9 дол., а на біржі в серпні встановилась ціна на свинину на лютий наступного року 1,1 дол. за 1 кг. Фермер вважає прибуток в 0,2 дол. за 1 кг достатнім, тому вирішує здійснити хеджеву операцію на біржі. Зробіть розрахунки можливих результатів, якщо в лютому ціни на фізичному ринку живих свиней встановились по 0,95 дол. за 1 кг, а ф'ючерсні - по 0,9 дол. за 1 кг.

Ситуація 6. Млин підписав контракт з фермером на поставку пшениці через 4 місяці. В момент укладання угоди (травень) спотова ціна на пшеницю склала 300,00 центів за бушель, ф'ючерсна ціна на липневі контракти склала 330,00 центів за бушель. На момент поставки (липень місяць) ціна спот на пшеницю зросла до 350,00 цент./буш., ф'ючерсна – 360 цент./буш. Розрахуйте результати операцій на обох ринках. Одиниця контракту - 5 тис. бушелів.

Ситуація 7. М'ясокомбінат в серпні має робити закупки живої худоби. Він хотів би зафіксувати ціну майбутньої закупівлі сьогодні (в травні) на рівні 50 центів за фунт ваги. На біржі ф'ючерс з поставкою в серпні котирується по 45,05 цент./фунт. Проведіть хеджеву операцію і зробіть розрахунки можливих результатів, якщо в серпні ціна спот - 55,5 цент./фунт, ф'ючерсна ціна - 54,0 цент./фунт. Одиниця контракту - 30000 фунтів.

Ситуація 8. Фермер очікує зібрати урожай сої в серпні в розмірі 40 тисяч бушелів. В травні місяці він ще не має покупця, але вже визначився з бажаною ціною майбутнього продажу урожаю не нижче 650 центів за бушель. Намагаючись застрахувати майбутню продаж урожаю в травні фермер звертається на біржу для проведення хеджевої операції, де в цей час серпневі контракти на сою котируються по 655 центів за бушель. Розрахуйте результати хеджевої операції та визначте, якого типу хедж використав фермер, якщо в серпні ф'ючерс на сою котирується по 622,2 центи за 1 бушель, спотова ціна на наявну сою в серпні складає лише 620 центів за бушель. Одиниця контракту - 5000 бушелів.

Ситуація 9. В жовтні підприємство підписує контракт з зарубіжним партнером на закупівлю товару в листопаді на загальну суму 10000 дол. Неабияку роль для підприємства матиме курс гривні до долара на момент оплати товару. За розрахунками підприємства курс гривні до долара США при придбанні товару (у листопаді) не повинен перевищити 5,55 грн. за 1 долар. У іншому випадку підприємство матиме збитки. Провести хеджеву операцію і зробити розрахунки, якщо в жовтні курс спот - 5,50 грн., листопадовий

ф'ючерсний контракт коштує 5,56 грн. В листопаді курс спот - 5,60 грн., ф'ючерс - 5,65.

Ситуація 10. Споживачу необхідно буде закупити 10 тис. тон газоліну через 2 місяці, але він побоюється підвищення цін порівняно з поточним рівнем у 166 дол. за тонну. Негайна закупівля неможлива, бо він немає місця для зберігання. Він вирішує провести хеджеву операцію. На Лондонській біржі жовтневий ф'ючерс на газолін котирується по 164 дол./т. Яким буде загальний результат хеджевої операції, якщо в жовтні наявна ціна на газолін складе 194 дол./т., а за ф'ючерсним контрактом газолін коштуватиме 192 дол./т., одиниця контракту - 100 тонн.

Ситуація 11. Фермер у червні визначив для себе прийнятний рівень цін після збирання врожаю пшениці 4,85 дол./бушель. Однак він очікує, що на момент збирання врожаю у серпні ціни впадуть і він не отримає бажаного прибутку. Фермер завчасно здійснює хеджування. Розрахуйте результати його операцій, якщо відомо: в червні серпневий ф'ючерс котирується по 5,2 дол./бушель, а у серпні серпневий ф'ючерс котирується по 4,85 дол./бушель. Наявна пшениця у серпні на ринку спот оцінюється по 4,5 дол./бушель. Одиниця контракту - 5 тис. бушелів.

Ситуація 12. 1 жовтня торговець купує 50 тис. фунтів бавовни у фермера за ціною 50 центів за фунт з наміром продати її з вигодою через місяць. Але торговець вирішує застрахувати свою наявну позицію і провести короткий хедж. На біржі у Нью-Йорку зараз листопадовий ф'ючерс на бавовну котирується по 52 центи за фунт. Одиниця контракту - 50 тис. фунтів. Розрахуйте загальний результат, якщо 1 листопада торговець знаходить покупця на бавовну по 49,25 центів за фунт. Ф'ючерсна ціна бавовни в цей час складає 50 центів за фунт.

Ситуація 13. В середині червня нафтопереробний завод зобов'язався поставити клієнту 2,1 млн. галонів пічного палива в грудні за поточною ціною на 2 грудня. Нафтопереробник прагне захистити свої операції. На Нью-

Йоркській товарній біржі в серпні грудневі ф'ючерси на пічне паливо 43 цента за галон. 1 грудня ціна ф'ючерса – 36 центів за галон. На ринку спот 2 грудня завод поставляє паливо по ціні 35 цент./гал. Одиниця контракту - 42 тис. галонів. Зробити загальні розрахунки хеджевої операції.

Ситуація 14. 10 березня цукровий завод підписав контракт на продаж 100 тис. тонн цукру з поставкою у вересні. Ціна в контракті не зафіксована. Покупець обумовив визначити ціну поставки цукру за котируванням жовтневого контракту на Лондонській біржі у будь-який день її роботи з лютого до серпня плюс 1 фунт стерлінгів за тонну. В липні, а саме 15.07, покупець вибирає ціну 30,45 ф. ст. + 1 ф. ст. Проведіть хеджеву операцію і зробіть розрахунки нетто-результатів продавця, якщо ф'ючерсна ціна на вересневий цукровий контракт у березні становила 36,05 ф. ст./т, у вересні – 30,15 ф. ст./т. Одиниця контракту - 50 тис. тонн.

Ситуація 15. В вересні фермер підрахував, що в середині листопада йому знадобиться як корм для худоби 20 тис. бушелів кукурудзи. Він побоюється, що на той момент ціни підскочать. В даний момент (вересень) на біржі ціна листопадового ф'ючерсного контракту на кукурудзу складає 2,2 дол./буш. Фермер вирішує хеджувати свої майбутні закупки кукурудзи на ф'ючерсному ринку. Розрахуйте нетто-результат його операцій, якщо в листопаді ф'ючерс на кукурудзу пропонується по 2,6 дол./буш., а на ринку спот кукурудза продається за 2,3 дол./буш. Одиниця контракту - 5000 бушелів.

Ситуація 16. Прокатне підприємство підписало 10 січня контракт на поставку мідного дроту через 6 місяців. В момент укладання угоди спотова ціна на мідь складала 900 ф. ст. за тонну. Ця ціна і була закладена в калькуляцію по виготовленню мідного дроту. На біржовому ринку в момент укладання контракту (10 січня) ціна на червневі ф'ючерси на мідь складала 910 ф. ст. за тонну. На момент закупки міді прокатним підприємством, яке відбулось в березні ціни склали відповідно: спот – 920, ф'ючерс – 930. На момент поставки мідного дроту (10 червня) ціна спот на мідь складала 930 ф. ст. за тонну,

ф'ючерсна – 940 ф. ст. за тонну. Розрахуйте результати операцій на обох ринках. Розмір контракту - 100 тонн.

Ситуація 17. Фермер передбачає зібрати 20 тис. бушелів кукурудзи на початку листопада. В квітні фермер підраховує, що прийнятною ціною продажу майбутнього урожаю для нього було б 1,72 дол. за бушель. 15 квітня на біржі ф'ючерсні котирування грудневого контракту на кукурудзу складають 1,97 дол. за бушель. Фермер вирішує хеджувати весь урожай. Якими мають бути його дії і результати цих дій на наявному та ф'ючерсному ринках, якщо 3 листопада ціни спот на кукурудзу складатимуть 1,7 дол., а грудневий ф'ючерс котирується по 1,75 дол. за бушель? Одиниця контракту - 5000 бушелів.

Ситуація 18. Текстильна фірма в серпні укладає угоду з фермером на поставку 200 тис. фунтів бавовни у грудні. Намагаючись застрахувати ціну своїх майбутніх закупівель, фінансовий директор фірми отримав інформацію про котирування грудневих ф'ючерсів на Нью-Йоркській біржі бавовни, які складають 53,0 центи за фунт. Проведіть хеджеву операцію і зробіть відповідні розрахунки, якщо на момент поставки бавовни ціни спот складають 54,0 центи за фунт, а грудневий ф'ючерс – 54,25 цента за фунт. Врахувати, що одиниця контракту - 50 тис. фунтів бавовни.

Ситуація 19. Кондитерська фабрика для безперебійної роботи лінії шоколадних цукерок має в березні робити чергові закупки 50 тонн какао. Сьогодні (грудень) фінансовий менеджер має попередні домовленості з постачальниками, але вирішує провести хеджування на ф'ючерсному ринку для захисту своїх закупок у березні на наявному ринку. Ціна какао за ф'ючерсним контрактом з поставкою в березні на Нью-Йоркській біржі кави, цукру та какао котирується по 900 дол./т. Розрахуйте результат його дій, якщо в березні спотова ціна какао складає 1000 дол., а ф'ючерсна – 1050 дол./т., розмір контракту - 10 тонн.

Практичне заняття № 14 Опціонні угоди на біржовому ринку

Теоретична частина

Опціон – це контрактне зобов'язання, яке пов'язує покупця і продавця. Покупець опціону називається держателем опціону, продавець опціону називається підписувач опціону, або автор. Існують такі основні види опціону за технікою виконання: - option call – опціон на купівлю; - option put – опціон на продаж; - put-call option (double) - подвійний опціон на купівлю або продаж. Опціон «колл» дає його покупцю право (але не зобов'язує) купити певну цінність за певною ціною протягом певного терміну. Продавець «колл» зобов'язаний поставити покупцю певну цінність, якщо покупець вирішить реалізувати свій опціон. Опціон «пут» дає його держателю (покупцеві) право на продаж обумовленої цінності за певною ціною в певний термін. Продавець зобов'язаний купити обумовлену актив, якщо утримувач вирішить реалізувати свій опціон. Покупець опціону в момент укладання угоди сплачує продавцю опціону певну суму, яка називається премією. Премія лишається продавцеві незалежно від того, реалізується опціон чи ні. Ціна виконання або страйкова ціна (strike price), або базисна – це фіксована ціна певної цінності, за якою вона буде реалізована. Строк дії опціону фіксований. Зазвичай це три місяці. Але строки обігу опціону значно більші, до 9 місяців. За строками використання опціони поділяються на європейський та американський. Покупець європейського опціону має право виконати його лише в останній день дії опціону. Американський опціон можна виконати в будь-який момент всього строку дії опціону за сприятливих умов. Величина премії визначається двома основними чинниками: тимчасовою вартістю та внутрішньою вартістю.

Тимчасова вартість – це та додаткова сума, яку покупець опціону згоден заплатити понад внутрішню вартість, сподіваючись на сприятливі для нього зміни цін. Внутрішня вартість – це вигідна різниця між базисною ціною опціону і ціною певної цінності (активу). Опціон, який має внутрішню вартість, називається опціоном (in the money)“при грошах”, який її не має – (out of the

money) “без грошей”. Опціон, ціна виконання якого дорівнює поточній ціні активу, називається опціоном (at the money) “при своїх”. Умови, за яких можливий такий прояв внутрішньої вартості опціону, наведено у табл. 6.1. Тимчасова вартість опціону залежить від строку його закінчення: чим більше часу залишається до кінця його виконання, тим ціна вища. Покупець готовий заплатити більше за опціон тривалішого періоду дії, сподіваючись на зростання його вартості. З наближенням строку виконання опціону його тимчасова вартість знижується досить швидко. У момент закінчення строку дії опціон має тільки внутрішню вартість. Таблиця 6.1- Умови прояву внутрішньої вартості опціону

Визначення опціону	Опціон покупця	Опціон продавця	Внутрішня ціна
Бути при грошах (виграти) (in the money)	Ціна контракту вища за ціну угоди на опціон	Створюється	Залишитися при своїх грошах (не виграти) (at the money)
Ціна контракту нижча за ціну угоди на опціон	Створюється	Залишитися при своїх грошах (не виграти) (at the money)	Ціна контракту дорівнює ціні угоди на опціон
Ціна контракту дорівнює ціні угоди на опціон	Відсутня	Залишитися без грошей (втратити) (out of the money)	Ціна контракту нижча за ціну угоди на опціон
Відсутня	Залишитися без грошей (втратити) (out of the money)	Ціна контракту вища за ціну угоди на опціон	Відсутня

Перевагою купівлі опціонів є обмежений ризик: покупець не може втратити більше за сплачену ним премію. Для продавця опціону існує обмеження можливого прибутку (не більше премії), але безмежний ризик. Покупець опціону не вносить маржу, в той час як продавець опціону вносить початкову маржу і, якщо необхідно, варіаційну, якщо його опціон є незабезпеченим.

Реалізувати право на опціон можна таким чином:

- 1) не виконувати опціон до кінця строку, тоді зобов'язання припиняться самі по собі;
- 2) використати право на опціон за сприятливого співвідношення цін;
- 3) перепродати опціон (здійснити зворотну угоду).

Приклад розв'язання задачі з опціонами Інвестор виписує два опціони «колл» на акції компанії А, кожен по 100 акцій. Премія опціона складає 7 доларів за акцію. Ціна виконання, або страйкова ціна складає 50 доларів.

Підрахувати результат для інвестора в разі реалізації права, або виконання опціонів, якщо через місяць поточна ціна на акції компанії А складає 59 доларів. Розв'язання. В першу чергу слід з'ясувати: хто ж він, інвестор, покупець чи продавець опціону. Оскільки він виписує два опціони, то він є автором або продавцем опціонів «колл» – опціонів з правом купівлі 200 акцій компанії А за ціною 50 доларів. Але це право отримує покупець опціону, адже в момент укладання угоди за це право він сплатив продавцеві премію в розмірі 7 доларів за кожну з 200 акцій. Тож, якщо право на виконання опціону має покупець, то для підрахунку результату для інвестора- продавця спочатку потрібно підрахувати результати для покупця: чи вигідно йому за таких умов, що склались на ринку, виконувати опціон?

Отже, ситуація для покупця: в момент укладання угоди він вже сплатив продавцеві в якості премії по 7 доларів ($7 \times 200 = 1400$ доларів); в цей час ціна на акції становить 59 доларів, а покупець опціонів має право купити акції по 50 доларів (за ціною виконання). Тобто загальна ціна купівлі акцій для нього становить $(50+7) \times 200 = 11400$ доларів. При цьому акції можна одразу продати за ринковим курсом 59 доларів, тобто $(59 \times 200) = 11800$ доларів. Різниця в цінах дасть прибуток покупцеві опціонів $(11800 - 11400) = 400$ доларів. Якщо опціон не виконувати, то покупець втратить 1400 доларів, а якщо виконає його – то отримає прибуток 400 доларів. Тож вочевидь, що покупцеві вигідно виконати опціон.

Тоді для продавця опціону результат буде повністю протилежним: він змушений буде продати акції по 50 доларів, хоча на ринку вони зараз коштують 59 доларів. Та, якщо опціон виявиться незабезпеченим, тобто якщо в продавця опціонів акцій немає, то доведеться їх купити по 59 доларів і продати по 50 доларів.

Зобразимо розв'язання схематично.

<u>Покупець опціону «колл»</u>	<u>Продавець опціону «колл»</u>
-7	+7
-50	+50
+59	-59
<hr/>	<hr/>
Результат: $+2 \times 200 = 400$ доларів	$-2 \times 200 = -400$ доларів

Припустимо, що за тих самих умов це були б опціони «пут». Використовуючи логіку попереднього прикладу, зобразимо схематично даний розв'язок.

<u>Покупець опціону «пут»</u>	<u>Продавець опціону «пут»</u>
-7	+7
+50	
-59	
<hr/>	<hr/>
Результат: $-16 \times 200 = -3200$ доларів	$+7 \times 200 = 1400$ доларів

Як бачимо, покупцеві не вигідно виконувати опціони «пут» (з правом на продаж), адже він втратить 3200 доларів. А якщо він не виконає опціони, то втратить лише премію $(7 \times 200) = -1400$ доларів. Тож цей варіант кращий за попередній. Отже опціон не виконується, тоді продавець опціонів буде мати премію в розмірі 1400 доларів.

<i>. Покупець опціону «колл»</i>	<i>Продавець опціону «колл»</i>
-7	
+7	
-50	
+50	
+59	-59
Результат: $+2 * 200 = 400$ доларів	$-2 * 200 = - 400$ доларів

Припустимо, що за тих самих умов це були б опціони «пут». Використовуючи логіку попереднього прикладу, зобразимо схематично даний

розв'язок. *Покупець опціону «пут»*
«пут»

Продавець опціону

-7

+ 7

+7

+50

-59

Результат: $-16 \cdot 200 = -3200$ доларів

$=7 \cdot 200 = 1400$

долпрів

Як бачимо, покупцеві не вигідно виконувати опціони «пут» (з правом на продаж), адже він втратить 3200 доларів. А якщо він виконає опціони, то втратить лише премію $(7 \cdot 200) = -1400$. Тож цей варіант кращий за попередній. Отже опціон не виконується, тоді продавець опціонів буде мати премію в розмірі 1400 доларів.

Завдання для виконання самостійної роботи

Ситуація 1. Біржовик купує 2 «колл» опціони по 100 акцій кожний. Страйкова ціна 60 дол. Премія 12 дол. Через 15 днів біржовий курс акцій складає 76,37 дол. Ваші дії? Чи варто виконувати опціон? Розрахуйте результат операції.

Ситуація 2. Інвестор випускає три опціони «пут». Премія 5 дол., ціна виконання 50 дол. Розрахувати дохід (втрати) інвестора, якщо: а) курс через два тижні впав до 35 дол. за акцію; б) виріс до 60 дол. за акцію.

Ситуація 3. Інвестор купив опціон «пут» на квітневий контракт на каву з базисною ціною 168 дол./т з премією 14 дол. Яким має бути результат, якщо до моменту закінчення строку ф'ючерсні ціни складуть: 150 дол./т, 170 дол./т?

Ситуація 4. 1 вересня інвестор купує опціон на купівлю грудневого ф'ючерса на облігації за страйковою ціною 88-00. Грудневі ф'ючерси котируються по 92-16/32. Премія 5-20/64. 5 жовтня інвестор вирішує здійснити свій опціон. Ціна ф'ючерсів підвищилась до 95-00. Яким буде його нетто-прибуток (збиток)?

Ситуація 5. 15 березня інвестор купує опціон на продаж жовтневого ф'ючерсного контракту на облігації казначейства США за ціною виконання 90-00. Жовтневі ф'ючерси котируються по 91-12/32. Премія 1-4/64. 5 травня інвестор вирішив здійснити свій опціон. Ф'ючерсні контракти котируються по 89-18/32. Яким буде результат його дій? Визначте внутрішню вартість опціону.

Ситуація 6. Фермер, намагаючись застрахувати майбутню поставку худоби в травні наступного року купує опціон «пут», з премією 10 центів за 1 кг., ціна виконання 1,8 дол./кг. Розрахуйте результати операції, якщо в травні ф'ючерс на живу худобу котирується: а) по 2,2 дол. за 1кг.; б) по 1,7 дол. за 1кг.

Ситуація 7. Інвестор продав опціон «колл» на ф'ючерсний контракт на срібло за базисною ціною 5,9 дол./унц. Премія 0,45 дол. Яким має бути результат, якщо ф'ючерсні ціни на срібло до моменту закінчення строку складають: 5,5 дол./унц.; 7,0 дол./унц.?

Ситуація 8. Інвестор купив опціон «пут» на вересневий контракт на газолін з базисною ціною 158 дол./т та з премією 12 дол. Яким буде результат, якщо з часом ціна на вересневий контракт на газолін складатиме: 180 дол./т; 150 дол./т?

Ситуація 9. Купуючи опціон «пут» на ф'ючерсний контракт на пшеницю з ціною виконання 4,5 доларів за бушель інвестор сплатив премію 0,3 дол. Яким має бути результат на момент закінчення строку, якщо ціна контракту на пшеницю складатиме 4,0 дол./буш.; 5,5 дол./буш.?

Ситуація 10. Покупець опціону «пут» на ф'ючерсний контракт на кукурудзу з страйковою ціною 3,5 дол./буш. сплатив премію 0,25 дол. На кінець дії опціону поточна ціна контракту на кукурудзу складатиме: 1) 3,0 дол./буш.; 2) 3,8 дол./буш. Розрахуйте нетто-результат.

Ситуація 11. Хеджер купує опціон «колл» на грудневий ф'ючерсний контракт на золото з ціною виконання 900 дол./унц. Премія 100 дол. Обчислити результат, якщо ціна грудневого ф'ючерса на золото впала до 850 дол./унц. та якщо зросла до 915 доларів за тройську унцію.

Ситуація 12. Інвестор W уклав угоду з опціоном «колл», який дає йому можливість купити 100 акцій компанії “Widget” по 50 дол. за акцію у будь-який момент часу протягом півроку. Премія склала 3 дол. Розрахуйте результат, якщо інвестор вирішить виконати опціон при ціні акції 55 дол. Що буде робити інвестор, якщо ціна акцій складатиме 47 дол.?

Ситуація 13. Дилер реалізує червневий опціон «колл» на купівлю євро за долари США з ціною виконання \$0,60 за €1 і премією за контракт \$750. Сума одного опціону – €62500. Паралельно купується такий самий опціон “колл” з ціною виконання \$0,58 за €1 і сумою премії \$1300. Яким буде прибуток дилера, якщо поточний валютний курс на день завершення опціонної угоди становитиме \$0,61 за €1?

Ситуація 14. Європейський опціон на придбання за 9 місяців потому 100 акцій корпорації “АБВ” з ціною виконання 120 грн має премію 11 грн. Обчисліть результат для продавця цього опціону при поточній ціні акції 135 гривень та 128 гривень.

Ситуація 15. Інвестор володіє акціями, поточна ціна яких складає 10 гривень за акцію. Всього у інвестора 1000 акцій. Інвестор побоюється, що ціна акцій впаде і тому купує 1000 захисних опціонів «пут» американського типу на три місяці з премією 0,50 грн і базисною ціною 11 грн. Обчислити результат виконання такого опціону при ціні акції 9 грн та при ціні 13 грн.

Ситуація 16. Українська фірма “Інтерміст” через шість місяців повинна розрахуватися зі своїм партнером у Фінляндії за виконання замовлення на суму \$350000. З метою хеджування очікуваного різкого підвищення курсу долара до гривні USD/UAN менеджери фірми вирішили купити в банку опціон на всю суму валюти з ціною виконання 7,88 грн. за \$1. Премія становить 1,2% від суми контракту. Необхідно визначити: це опціон «пут» чи «колл»; чи вигідно буде фірмі реалізувати опціон, якщо поточний курс становитиме: а) 7,85; б) 8,19; в) 7,92?

Ситуація 17. Підприємство, передбачивши необхідність купівлі через два місяці у свого іноземного партнера партії сировини, придбало європейський опціон на купівлю \$600 тис. за ціною 4,84 грн за \$1. Премія становила 10 тис. грн. На дату завершення опціону спот-курс становив 5,06 грн за \$1. Розрахуйте результат при реалізації опціону.

Ситуація 18. Фондова біржа продає вересневий опціон «пут» за курсом \$1,90 за 1 ф. ст. і з премією 2,70 цента, а також вересневий опціон «колл» із премією 3,20 цента за 1 ф. ст. Сума одного опціонного контракту – 31250 ф. ст. Яким буде прибуток покупця, якщо на день здійснення опціону спот- курс становитиме: а) \$1,97; б) \$1,90; в) \$1,85 за 1 ф. ст.?

Ситуація 19. Португальський дилер купує вересневий опціон «колл» за ціною виконання \$0,65 за євро. Премія опціона становить 0,1 долара. Обчислити результат, якщо на день здійснення опціону курс складатиме \$0,68 за євро. Сума одного опціону – €62500.

Ситуація 20. Інвестор виписує опціон «колл» на акції з ціною виконання 45 дол. і отримує премію 5 доларів. Яким буде результат, якщо утримувач опціону виконає його при ціні 53 долари? А якщо ціна акції складатиме 49 дол.?

Ситуація 21. Дилер з Німеччини купує березневий опціон «пут» за ціною виконання \$0,60 за євро та з премією 12 центів за євро. На день здійснення опціону обмінний курс знизився до \$0,56 за євро. Обчислити результат. Сума одного опціону – €62500.

Ситуація 22. Підприємство вирішило придбати опціон «колл» на купівлю євро за гривню. Поточний курс становить 0,9524 євро за 1 грн. на день виконання за базисною ціною 0,9310 і премією 0,010 євро. Підрахувати результат даної оборудки.

Ситуація 23. Інвестор придбав опціон «колл» на 100 акцій компанії IBM з ціною виконання 90 доларів. Премія складає 2 долари за кожну акцію.

Обчислити можливі результати цієї оборудки для інвестора, якщо на момент виконання опціону ринкова ціна акції IBM складатиме 100 дол. та 88 дол.

Ситуація 24. Російська компанія сподівається одержати через п'ять місяців платіж у сумі \$720 тис. і купує європейський доларовий опціон «пут» за ціною виконання 5,650 руб. за \$1. Премія становить 1,5 % від загальної суми платежу. Якщо на дату розрахунків спот-курс становитиме 5,700 руб за \$1, то якими повинні бути дії фінансового менеджера цієї компанії?

Ситуація 25. Фірма “Укрбуд” через 3 місяці очікує на платіж сумою \$500000 і прагне запобігти валютному ризику через купівлю опціону з ціною виконання 4,85 грн. за \$1 і з премією 3 коп. за \$1. Який вид опціону використовується: «пут» чи «колл»? Чи вигідна буде фірмі така угода, якщо на момент здійснення опціону курс валют складатиме: 1) 4,80 грн. за \$1; 2) 4,90 грн. за \$1?

Практичне заняття № 15 Ділова гра Брокерська фірма та її місце на біржі (4 год)

Загальний хід гри:

Формується 7 підгруп студентів, кожна з яких є самостійною брокерською фірмою, що виконує доручення клієнтів щодо купівлі - продажу товарів.

Брокерські фірми мають у своєму розпорядженні грошові кошти, що дозволяють здійснювати угоди у власних інтересах (дилерська діяльність).

Для ведення торгів та фіксування кінцевих цін угод з числа студентів обирають маклера.

Кожна брокерська фірма отримує необхідну інформацію.

На основі аналізу попередньої інформації кожна брокерська контора формує заявки на продаж товарів (термін подачі заявок – 15 хвилин).

У заявках вказують не лише товари клієнтів, але і товари, які бажає придбати брокерська контора для власних потреб (див. завдання для кожної контори).

Заявки надходять маклеру, який не може оголосити їх до того, як надійде остання заявка.

Фірма, що підготувалася до торгів раніше за інших отримує перевагу, бо лоти будуть розіграватися у порядку подачі заявок.

Зміна заявок і подача нових після формування ігрового інформаційного бюлетеня не припускається.

Після надходження останньої заявки маклер виписує усі заявки на дошці (формує інформаційний бюлетень).

Брокери повинні проаналізувати наведену інформацію і визначити можливу тактику у грі (на це відводиться 10-15 хвилин).

Після аналізу біржової інформації маклер розпочинає торг, причому він ведеться за кожним видом товару окремо. Цей порядок дозволяє зберегти перевагу тих, хто надав заявку раніше, а також забезпечити необхідну концентрацію дій щодо продажі кожного конкретного товару.

Лот розігрується наступним чином. Маклер називає його номер, найменування товару, кількість і ціну, а потім звертається із запитанням до присутніх: "Хто бажає придбати даний товар?".

Брокер, чий товар продається, повинен підняти вгору руку долонею від себе. Якщо брокер - продавець у момент оголошення товару не відреагував, то за цією позицією торг відкладається.

Бажаючі купити товар піднімають угору руку долонею до себе та звертаються до продавця із запитаннями про можливість дроблення партії, та зміну ціни. Якщо брокери досягли згоди угода, реєструється у маклера і у кожній брокерській конторі.

Якщо до товару, що його оголосив маклер, присутні не виявляють інтересу навіть після зниження ціни брокером - продавцем, то товар знімається з торгів.

Якщо зацікавленість товаром виявляє більш ніж один брокер - покупець, то маклер проводить аукціон. У ході аукціону брокер - покупець називає свою ціну, за якою він хоче придбати товар, що пропонується. Інший брокер -

покупець, який також бажає придбати цей товар, може це зробити лише за умови, що його пропозиція ціни буде більшою. Маклер повинен оголошувати кожну нову ціну і звертатися із запитанням: “Хто готовий придбати цей товар?”.

Якщо брокер - продавець відмовляється від здійснення угоди на тих умовах, які визначені у заявці, то це розцінюється як відмова від здійснення угоди і карається штрафом.

Умови гри побудовані таким чином, що буде виникати конкуренція між брокерами-продавцями щодо одних товарів та брокерами-покупцями - щодо інших. Ці умови дозволяють продемонструвати вплив попиту та пропозиції на біржові ціни.

Після закінчення торгів підбивають підсумки. Кожна брокерська фірма розраховує виручку від посередницьких та дилерських операцій. Потім представники усіх фірм доповідають про свої ігрові дії.

Умови гри

На біржі ведеться торгівля продукцією рослинництва та тваринництва. Загальні дані про кон'юнктуру ринку продукції сільського господарства наведені у таблиці цін попередніх торгів (табл. 1).

Ціни наведені в умовних грошових одиницях за одиницю товару (гр.од./од.т)

Таблиця 1

Ціни попередніх торгів

Товар	Середня ціна, гр. од. /од. т	Індекс цін у порівнянні з цінами попереднього місяця
Продукція рослинництва		
Кукурудза	2,5	0,30
Соєві боби	6,2	0,35
Соєве борошно	3,6	0,5
Соєве масло	2,4	0,30
Пшениця	4,8	0,25
Овес	2,1	0,21
Ячмінь	3,0	0,24
Бавовна	3,4	0,60
Кава	200	0,20
Цукор	10	0,30
Какао	50	0,25

Какао - боби	30	0,30
Картопля	5,0	0,70
Концентрат апельсинового соку	20	0,3
Продукція тваринництва		
Свинячий окорок	60	0,50
Живі свині	20	0,70
Велика рогата худоба	18	0,60

У грі брокери повинні враховувати:

- ✓ загальний рівень цін;
- ✓ індивідуальні доручення , які вони отримують від клієнтів.

Завдання брокерам наведено у табл. 2-3.

Суттєвим моментом угоди є ціна товару. У грі використовують наступні види цін:

- ✓ поточна ціна біржового дня (ціна, зафіксована в момент укладання угоди);
- ✓ мінімальна ціна (ціна продажу не менша за певний рівень);
- ✓ максимальна ціна (ціна купівлі товару не більша встановленого рівня).

Залежно від виду ціни, за якою укладена угода, передбачено наступний порядок заохочення брокерів.

Якщо брокер продав товар за ціною, більшою за мінімальну або купив за ціною меншою за максимальну, то 20 % такої різниці у ціні надходить у дохід брокерської контори.

Наприклад, за дорученням клієнта, мінімальна ціна продажу 100 од.т. кукурудзи встановлена у 300 гр.од./од.т. Якщо брокеру вдалося продати кукурудзу за 400 гр.од./од.т., то 20 % від 100 гр.од., (20 гр.од.) буде додатковим доходом брокерської фірми.

Поточна ціна дозволяє брокеру мати більшу свободу у діях, тому що заздалегідь жорстко визначена ціна (мінімальна чи максимальна) може призвести до того, що заявку клієнта на торгах неможливо буде виконати. Тому

клієнт дозволяє брокеру заявляти у ході торгу ціну, яка відповідає поточній ситуації, що складається у біржовому залі.

Брокер, який має завдання продати товар за поточною ціною, повинен брати до уваги ціни попередніх торгів, які є орієнтиром при встановленні ціни у заявці маклеру.

Розмір доходу брокера також залежить від типу укладеної угоди. Посередницькі угоди у грі можуть бути 4 видів:

- прості;
- з умовою;
- з умовним продажем;
- з умовною купівлею.

Прості угоди – угоди купівлі – продажу одного товару. Брокерський процент за цю операцію в грі визначено на рівні 3 %.

Угода з умовою – угода купівлі товару лише у тому випадку, якщо буде продано інший товар. Якщо хоча б одне з цих доручень не буде реалізовано, то угода вважається невиконаною. Брокерський відсоток становить 8 %.

Угода з умовним продажем – продавець готовий сплатити премію, якщо у день поставки знайдеться більш вигідний покупець або ціна на товар зросте.

Угода з умовною купівлею укладається в інтересах покупця і можлива лише тоді, коли клієнт не впевнений, чи потрібен йому замовлений товар або коли ціна знизиться. У цьому випадку премію платить покупець.

Премія у цих угодах – окрема від вартості угоди сума. Розмір премії вказано у завданні брокеру.

Коли укладають угоду з умовним продажем, премія сплачується покупцю при укладанні угоди. Сума угоди з умовною купівлею збільшується на суму премії, а сума угоди з умовним продажем зменшується на суму премії.

Винагорода брокеру за укладання таких угод складає 4 % від вартості угоди.

Брокерська фірма може також здійснювати дилерські дії. Кожна фірма має власні кошти, які необхідно використати. Брокери купують товар на біржі в очікуванні зростання цін у майбутньому.

У грі для деяких фірм вказані умови, відповідно до яких раніше було закуплено партії товарів, який необхідно реалізувати. При цьому дохід фірма може мати на різниці цін купівлі та продажу товару. У цьому випадку важливо враховувати індекс цін, який певним чином відображає можливу динаміку цін у майбутньому.

Таблиця 2

Брокерська фірма 1 (доручення клієнтів)

Товар	Кількість одиниць товару	Вид ціни	Ціна, гр.од./од.т.
Продаж			
Кукурудза	100	Мінімальна	2,6
Соеве борошно	100	Поточна	
Кава	50	Поточна	
Какао	150	Мінімальна	50
Какао - боби	300	Поточна	
Купівля			
Соеві боби*	50	Поточна	
Цукор	200	Поточна	
Ячмінь	150	Максимальна	3,1
Пшениця	200	Максимальна	4,9
Велика рогата худоба	100	Максимальна	21
Це доручення – угода з умовою: продати 100 одиниць соєвого борошна необхідно лише у тому випадку, якщо забезпечена купівля 50 одиниць соєвих бобів.			

1. Окрім доручень клієнтів, брокерська фірма у власних інтересах і за власні кошти у розмірі 30 гр. од. може закупити товари, які останнім часом користуються значним попитом.

2. Раніше брокерська фірма придбала 150 одиниць кукурудзи за ціною 2.5 гр. од./од.т.

Таблиця 3

Брокерська фірма 2 (доручення клієнтів)

Товар	Кількість	Вид ціни	Ціна,
-------	-----------	----------	-------

	одиниць товару		гр. од. /од. т.
Продаж			
Пшениця	100	Мінімальна	5,0
Овес	300	Поточна	
Ячмінь	100	Мінімальна	3,1
Картопля	100	Поточна	50
Велика рогата худоба*	300	Поточна	
Купівля			
Кукурудза	50	Максимальна	2,7
Бавовна	200	Поточна	
Кава	50	Максимальна	200
Цукор	200	Поточна	
Живі свині	250	Максимальна	23
Це доручення – угода з умовним продажем. Розмір премії складає 5% вартості товару			

1. Окрім доручень клієнтів, брокерська фірма у власних інтересах і за власні кошти у розмірі 30 гр. од. може закупити товари, які останнім часом користуються значним попитом.

2. Раніше брокерська фірма придбала 100 одиниць цукру за ціною 9 гр. од./ од.т.

Таблиця 4

Брокерська фірма 3 (доручення клієнтів)

Товар	Кількість одиниць товару	Вид ціни	Ціна, гр. од. /о.т
Продаж			
Соеві боби	150	Мінімальна	6,1
Бавовна	100	Мінімальна	3,4
Пшениця*	250	Поточна	
Кава	30	Поточна	
Цукор	150	Мінімальна	9
Купівля			
Какао	50	Максимальна	51
Соеве борошно	200	Поточна	
Картопля	300	Максимальна	4,8
Кукурудза*	250	Поточна	
Велика рогата худоба	200	Поточна	
Це доручення – угода з умовою: продати 250 одиниць пшениці необхідно лише у тому випадку, якщо забезпечена купівля 250 одиниць кукурудзи			

Окрім доручень клієнтів, брокерська фірма у власних інтересах і за власні кошти у розмірі 30 гр. од. може закупити товари, які останнім часом користуються значним попитом.

Таблиця 5

Брокерська фірма 4 (доручення клієнтів)

Товар	Кількість одиниць товару	Вид ціни	Ціна, гр. од. /од. т
Продаж			
Соєве борошно	200	Мінімальна	3,6
Пшениця	300	Поточна	
Цукор	150	Поточна	
Живі свині*	200	Мінімальна	23
Бавовна	50	Мінімальна	3,5
Купівля			
Свинячий окорок	100	Максимальна	61
Овес	200	Поточна	
Кукурудза	100	Максимальна	3,0
Ячмінь	200	Поточна	
Концентрат апельсинового соку	50	Поточна	
Це доручення – угода з умовним продажем. Розмір премії складає 5% від вартості товару			

1. Окрім доручень клієнтів, брокерська фірма у власних інтересах і за власні кошти у розмірі 30 гр. од. може закупити товари, які останнім часом користуються значним попитом.

2. Раніше брокерська контора придбала 50 одиниць кави за ціною 197 гр. од./од.т.

Таблиця 6

Брокерська фірма 5 (доручення клієнтів)

Товар	Кількість одиниць товару	Вид ціни	Ціна, гр.од./од.т.
Продаж			
Бавовна	50	Мінімальна	3,6
Концентрат апельсинового соку	50	Мінімальна	20,2
Соеві боби	150	Поточна	
Кукурудза	250	Мінімальна	2,3
Свинячий окорок	100	Поточна	
Купівля			
Какао- боби	100	Поточна	
Соеве борошно	50	Максимальна	3,8
Пшениця	100	Поточна	
Цукор	300	Поточна	
Какао*	50	Максимальна	51
Це доручення – угода з умовним продажем. Розмір премії складає 5% від вартості товару			

Окрім доручень клієнтів, брокерська фірма у власних інтересах і за власні кошти у розмірі 30 гр. од. може закупити товари, які останнім часом користуються значним попитом.

Таблиця 7

Брокерська фірма б (доручення клієнтів)

Товар	Кількість одиниць товару	Вид ціни	Ціна, гр. од./од.т.
Продаж			
Цукор	200	Мінімальна	12
Соеві боби	100	Поточна	
Соеве борошно	100	Поточна	
Кава	20	Мінімальна	200
Картопля	200	Поточна	
Купівля			
Кукурудза*	200	Поточна	
Пшениця	300	Максимальна	5,0
Овес	100	Поточна	
Концентрат апельсинового соку	50	Максимальна	20,2
Свинячий окорок	50	Максимальна	61
Це доручення – угода з умовою: продати 200 одиниць цукру необхідно тільки в тому випадку, якщо забезпечена купівля 200 одиниць кукурудзи			

Окрім доручень клієнтів, брокерська фірма у власних інтересах і за власні кошти у розмірі 30 гр. од. може закупити товари, які останнім часом користуються значним попитом.

Таблиця 8

Брокерська фірма 7 (доручення клієнтів)

Товар	Кількість одиниць товару	Вид ціни	Ціна, гр. од. /од. т.
Продаж			
Пшениця	200	Мінімальна	4,8
Кукурудза	150	Поточна	
Ячмінь	200	Поточна	
Цукор	100	Мінімальна	11
Картопля	150	Мінімальна	4,8
Купівля			
Какао*	50	Поточна	
Соеві боби	50	Максимальна	6,3
Соеве борошно	200	Поточна	
Овес	100	Максимальна	2,3
Кава	50	Поточна	61
Це доручення – угода з умовною купівлею. Розмір премії складає 5% від вартості товару			

1. Окрім доручень клієнтів, брокерська фірма у власних інтересах і за власні кошти у розмірі 30 гр. од. може закупити товари, які останнім часом користуються значним попитом.

2. Раніше брокерська фірма придбала 100 одиниць картоплі за ціною 4,8 гр. од./од.т. Заявки надаються лише на продаж. Форма заявки наведена в табл. 9

Таблиця 9-

Брокерська фірма №

Товар	Кількість, од.т.	Ціна, гр. од./од.т.
1.		
2.		
3.		
...		

Після закінчення торгів брокерські фірми повинні скласти звіти про дії своєї команди. Брокерам, які будуть виступати з доповіддю, потрібно:

- акцентувати увагу на аналізі своєї гри;
- пояснити обрану тактику;
- надати характеристику успішних і невдалих дій;
- навести розрахунки отриманого фірмою доходу від посередницьких та дилерських операцій.

**Практичне заняття № 16 Семінар Загальна характеристика ринку цінних паперів
Поняття та ознаки цінного папера Первинне розміщення та обіг цінних паперів 2 год**

Питання для обговорення

1. Поняття та види фондових ринків
2. Поняття, мета та форми державного регулювання фондового ринку
3. Органи, що здійснюють державне регулювання фондового ринку
4. Правовий статус Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку
5. Правовий статус саморегулювальних організацій на фондовому ринку
6. Проблеми функціонування та основні напрямки розвитку фондового ринку Види цінних паперів. Функції та властивості цінних паперів
7. Класифікація цінних паперів
8. Правовий режим облігацій.
9. Правовий режим акцій. Види та типи акцій. Порядок випуску (емісії) акцій
10. Правовий режим інвестиційних сертифікатів

11.Правовий режим похідних цінних паперів (деривативів)

12.Методи оцінки акцій:

13.

**Практичне заняття № 17 Ознайомлення з діяльністю Товарної біржі
«Універсальна –Полісся»**

Завдання 1 Відвідайте сайт Товарної біржі «Універсальна-Полісся»
https://www.ex-polissya.com.ua/?page_id=31 і дайте відповіді на питання:

1. Кому і які послуги пропонує біржа
2. З якої сировини біржа проводить торги
3. Проаналізуйте ціни на необроблену деревину заготівлі 4 квіарталу які склалися на біржі станом на 28.08.2019 р.

Завдання 2 Прочитайте статтю «ТРЕТЯ МОНОПОЛІЗАЦІЯ ЧИ СПРОБА РЕВАНШУ?» <https://www.ex-polissya.com.ua/>. Підготуйте для обговорення в аудиторії

Теми рефератів:

- 1.Історія становлення електронної біржової торгівлі
- 2.Основні системи електронної біржової торгівлі
- 3.Розвиток біржового електронного трейдингу в Україні

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Нормативно-правові акти

1. Закон України «Про товарну біржу» Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, N 10, ст.139) {Із змінами, внесеними згідно із Законами }
2. ЗАКОН УКРАЇНИ «Про зерно та ринок зерна в Україні», від 4 липня 2002 року N 37-IV
3. ЗАКОН УКРАЇНИ «Про державну підтримку сільського господарства України», від 24 червня 2004 року N 1877-IV
4. Указ Президента України «Про заходи щодо розвитку продовольчого ринку та сприяння експорту сільськогосподарської продукції та продовольчих товарів» від 07.08.2001 № 601/2001
5. Указ Президента України «Про заходи щодо забезпечення формування та функціонування аграрного ринку» від 06.06.2000 № 767/2000
6. Указ Президента України «Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки» від 03.12.1999 № 1529/99
7. Постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Порядку організації митних аукціонів, реалізації товарів і транспортних засобів на митних аукціонах, товарних біржах або через підприємства торгівлі, а також розпорядження окремими видами товарів, що не підлягають реалізації» від 21.07.2005 № 624
8. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації митних аукціонів, реалізації товарів і транспортних засобів на митних аукціонах, товарних біржах або через підприємства торгівлі, а також

розпорядження окремими видами товарів, що не підлягають реалізації» від 26.04.2003 № 607

9. Постанова Кабінету Міністрів України «Про активізацію діяльності біржового ринку продукції агропромислового комплексу та необхідних для його потреб матеріально-технічних ресурсів від 19.10.1999 № 1928

10. Наказ Міністерства аграрної політики України «Про затвердження Порядку надання товарній біржі висновку про її відповідність вимогам» від 1 серпня 2003 року N 259

11. Наказ Міністерства аграрної політики України «Про затвердження Переліку товарних бірж» від 16 березня 2004 року N 82

12. НАКАЗ Міністерства аграрної політики України «Про внесення змін до Складу Координаційної ради з питань біржового товарного ринку» від 23 травня 2008 року N 329

13. Список документів необхідних для вступлення в Асоціацію «Союз бирж України» (Зареєстровано: Мінюст України від 28.01.2009 № 83/16099)

14. Перелік товарних бірж, яким відповідно до результатів конкурсу надані ДФС України повноваження з продажу майна, що перебуває у податковій заставі, в 2015-2017 роках Електронний ресурс. - Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/dovidniki--reestri--perelik/pereliki-/188777.html>

Додаткова література

1. Загородній А. Г. Біржа. Біржові операції: термінологічний словник / А. Г., Загородній А. Г., Г. Л. Вознюк - К.: Алерта, 2008. – 186 с.

2. Чириченко Ю. В. ТОВАРНА БІРЖОВА ТОРГІВЛЯ ПРОДОВОЛЬСТВОМ: ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ / Електронний ресурс. – Режим доступу: [file:///C:/Documents% 15.pdf](file:///C:/Documents%20and%20Settings/.../15.pdf).

3. Гуменюк В. Я. Біржове регулювання підприємницьких ризиків / В. Я. Гуменюк, Г. Ю. Міщук. – Рівне: НУВГП, 2004. –127 с.
4. Семюелсон Пол Л. Х. Мікроекономіка / Пол А Семюелсон., Вільям Д. Нордгауз – К. , 1998. – Розділ 12. Невизначеність та ігри в економічній поведінці : [Біржова гра]. – С. 277–286 с..
5. Раровська Біржова Діяльність / Електронний ресурс. – Режим доступу: <file:///E:/18.pdf>
6. Беднарчук М. С. Біржові товари / М. С. Беднарчук, І. С. Полікарпов. – Львів: «Магнолія плюс», 2007 – 365 с.
7. Товарна біржа / Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://library.if.ua/book/61/4334.html>
8. Беднарчук М. С. Біржові товари : моногр. / М. С. Беднарчук, І. С. Полікарпов; Укоопспілка, Львів. комерц. акад. – Л., 2004. – 279 с.
9. Щепіна Т. Г. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ БІРЖОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ /Т. Г. Щепіна, В. А. Рябошапка //Проблеми підвищення ефективності інфраструктури, 2015, № 40 / Електронний ресурс. – Режим доступу: file:///C:/Documents%20and%20Settings/Admin/%D0%9C%D0%BE%D0%B8%20%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/Downloads/ppei_2015_40_16.pdf
10. Державний комітет статистики: Статистична інформація. Кількість бірж України / Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
11. Сухітра А. М. Біржова торгівля в Україні: проблеми становлення та розвитку / А. М. Сухітра, І. М. Сегідін. / Електронний ресурс. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/8_NND_2010/Economics/60579.doc.htm.
12. Науменкова С. В. Зарубіжний досвід організації систем регулювання й нагляду за діяльністю фінансових установ / С. В. Науменкова // Фінанси України – 2009.– № 12.– С. 20–27.
13. Обсяги біржової торгівлі / Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/news/~/303129>

14. Пластун О. Л. Проблеми біржової діяльності в Україні та варіанти їх вирішення /Електронний ресурс. – Режим доступу: [file:///C:/Users/IceMan/Downloads/pprbsu_2013_37_16%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/IceMan/Downloads/pprbsu_2013_37_16%20(2).pdf)
15. Товарні біржі Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://dir.meta.ua/finances/commodity-exchange/>
16. Брокерські послуги БРОКЕРИ ХТБ Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.xtb.com.ua/uslugi-birzhi/brokerskie-uslugi.html>
17. Аналітика біржових ринків Електронний ресурс. – Режим доступу: about:blank.
18. Третяк О. М. Економічний зміст, роль, механізми та інструменти біржового аграрного ринку / О. М. Третяк. // «Агроінком» – 2011. – № 7 – 9. – С. 6-10.
19. Третяк О. М. Підвищення рівня інформаційного забезпечення біржової торгівлі сільськогосподарською продукцією / О. М. Третяк // «Економіка АПК» – 2011. – № 6. – С. 57— 61.
20. Третяк О. М. БІРЖОВИЙ РИНОК У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ЯВИЩ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІКИ / О. М. Третяк // Науковий вісник національного університету біоресурсів і природокористування України – К. 2010. – Вип. 145 – С. 396 - 405
21. Беренштейн Б. Л. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО БІРЖОВОГО АГРАРНОГО РИНКУ / Б. Л. Беренштейн, О. М. Третяк. // «Економіка АПК» – 2010. – №1 – С. 50 – 56 .
22. Беренштейн Б. Л. СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА КООПЕРАЦІЯ НА УКРАЇНІ: МИНУЛЕ ТА ПЕРСПЕКТИВИ / Б. Л. Беренштейн, О. М. Третяк // «Економіка АПК» – 2009. – №7– С. 38 – 43
23. Третяк О. М. ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ПОЯВИ ТОВАРНИХ БІРЖ/ О. М. Третяк // «Вісник сумського національного аграрного університету». – 2008. – випуск 2.

24. Брокерські контори Перелік брокерських контор, що акредитовані на Товарній біржі «Львівська Універсальна» Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://lutb.com.ua/index.php/docs/3>.

25. Асоціація «Союз бирж України» / Електронний ресурс. – Режим доступу: http://www.sabu.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=64&Itemid=156&lang=ru

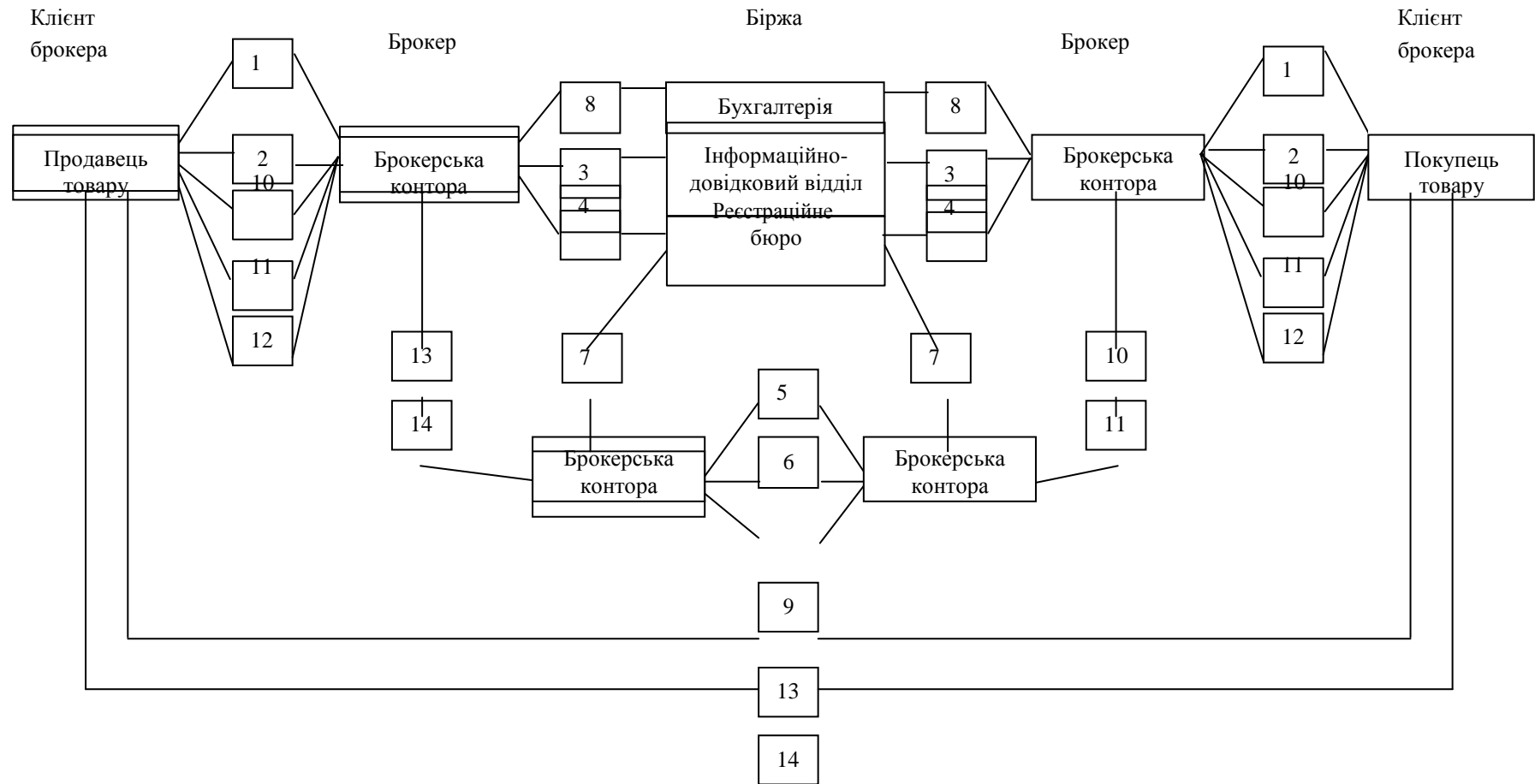

Рис. - Послідовність операцій біржової торгівлі на українських товарних біржах:

1- укладення договору на брокерське обслуговування; 2 - договір доручення на здійснення біржової угоди; 3 – подання заявки на участь у біржових торгах; 4 – публікація біржової інформації про пропозицію продажу товарів; 5 – біржовий торг; 6 – укладання угод між брокерами; 7 – реєстрація угоди в реєстраційному бюро біржі; 8 – розрахунок брокерів з біржею за надані послуги щодо здійснення угоди; 9 – оформлення біржового контракту; 10 – направлення біржового контракту клієнтам брокерів; 11 – звіт брокера клієнту про здійснення угоди; 12- розрахунок клієнта з брокером за посередництво; 13 – поставка товару за біржовим контрактом продавцем покупцю; 14 – розрахунок за товар.

Навчально-методичне видання

Лялюк Алла Миколаївна

Економіка та організація біржової діяльності
Методичні вказівки до виконання практичних занять

Друкується в авторській редакції

Дані друкарні, реквізити видання (тираж, папір, об'єм тощо).

